

ЛЕЗГИ

Газет

РЕКЪЕМРИН
ТЕЛЕВИДЕНИДАЛ
ЭЛЯЧИЗАВА

**Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чІал хуьх!**

“Лезги газетди” гъеле виликдай хабар гайивал, Дагъустанда рекъемрин телевиденидал элячунин вахт дегишарнава: са шумуд вацран къулухъ хутахнава - 3-июндилай 14-октябрдал.

Лазим тир тадаракар маса къачунихъ ва, абур чкайрал эцигдайла, къумек гунихъ галаз алакьалу суалар республикадин “кузвай линиядин” нумрадиз - 8(800) 250-74-84 - зенг авуна гуз жеда.

1920 – йисалай акъатзава

N 25 (10878) хемис 20 – июнь, 2019 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Юргъадин “гъужумдик” акатна

Ахцегъ

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

12-июндин йифиз хар, къати марф къунилки Ахцегъ районда яшайишдин къвалериз ва идарайрин дараматриз хасаратвилер хъана. Метеокъуллугъди яргъалди давам хъайи къати марфар къадардилай къве сеферда артух къвайиди къейднава. Завалдин асул къуват Ахцегърин, Хкемрин ва Луткунрин хуьрерал ацалтна.

Тебиатдин бедбахтвилерикди хсуси къвалерал, идарайрин дараматрал яд акъалтна, хуьруьн майишатдин мулккариз, майишатриз зиянар хъана. Селлерикди республикадин ва чкадин метлеб авай шегъре рекъерни къайдадикай хкатна. Нетижда улакьрин гъерекат акъваз хъана. Яд акъалтнавай къвалера яшамеш жезвай ва чпиз зиянар хъанвай хизанриз МЧС-дин къуллугъчийри къумекар гузвай. Селди Луткунрин хуьруьхъ галаз авай алакьа атлана, чкадин мектебдин са шумуд класдал яд акъалтна. Ахцегърин ветуправле-

нидин цларин патаривайни сел фена. Адан мулккариз ва аниз физвай рекъиз аквадай хътин зиян хъанва: 0,5-0,6 гектардин чилин участок цик акатна, даяхдин цал къайдадикай хкатна. Ахцегърин хуьруьн културадин ва искусствойрин музейдин цлариз ва къавуз зиянар хъана, выставкайрин залра яд гъатна.

Завалдин чѳуру нетижаяр вахтунда арадай акъудунин мураддалди 13-июндиз райондин къил Осман Абдулкеримован регъбервилек кваз ЧС-дин заседание къиле фена. Комиссиядин къарардалди, арадал атанвай гъаларин гъакъиндай РД-дин Гъукумат, республикадин МЧС-дин ва “Дагавтодор” карханадин руководство хабардарна, гъа са вахтунда хсуси къуватралди туйкъур хъувунин къвалахрив эгечна.

Четинвилери инсанар сад ийида. ЧС-дин заседанидилай къулухъ Осман Абдулкеримов вичин заместитель Алмас Шуаев, ГО ЧС-дин ва ЕДДС-дин управлендин начальник Сердер Моллалиев, райадминистрациядин крар идара ийизвай Вадим Агъасиев, коррупциядиз аксивал авунин месэлайрай райондин къилин къумекчи Митгъад Занчаров, Ахцегърин хуь-

руьн къилин заместитель Алмас Гъажиев галаз тебиатдин бедбахтвилери ганвай зиянар тайинарун патал гужлу марфадин хура гъатай участокриз, хасаратвилер хъанвай гъар са къвалериз ва идарайриз фена. Иллаки еке зиянар хъанвайбуруз резервдин фондунай пулдин къумек тайинарна. Алай вахтунда коммунальнй къуллугъяр желбуналди, рекъер селдин къарадикай мишънава, электричестводалди таъминарун къайдадик кухтунва. Тебиатдин бедбахтвилер тамамвилелди арадай акъудун патал райондин руководстводин гуьзчивилик кваз ЧС-дин комиссияди къвалах давамарзава.

Докузпара

Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

12-июндин йифиз хъайи къати гарари, хар какахъйи къати марфари Докузпара райондизни зиянар гана. Тебиатдин завалдикди Мискискарин хуьруьн агъалияр электричестводикай магрум хъана.

▶ 2

Нумрадай къела:

БАТАНПЕРЕСВАЛ

Халкъ сад хъиз къарагъна

Немсерин чапхунчийрихъ галаз жонгиниз вири советрин халкъ къарагъна. Уьлкведин руководстводин вилик СССР-дин халкъдин майишатдин вири хилер дяведин игътияжар таъминарунихъ элкьуьрунин члехи месэла акъвазнай.

▶ 3

ИРС

Шарвилдин камалгу насигъатар

Къилин метлеб халкъдин мецин яратмишунрин и зурба памятникдин насигъатаралди акъалтзавай несилар халисан ватандашар, инсандин къадир авай инсанар яз тербияламишункай ибарат я. Сувар халкъ агудзава, тупламишзава, инсанриз садаз сад чирзава, мукъвавал артухарзава, хъанвай цийи агалкъунар (зегъметда, яратмишунра, спортда) раижзава... Им чун, фенвай рекъиз вил вегъез, виликди фин хътин кар я.

▶ 5

ОБЩЕСТВО

Умуд са чІавузни квадармир

Девирар алатайла, гекъигунар, веревирдер авурла, аквазва хъи, Сталиналай халкъдин уьмуьрдик яратмишунардай, умудлу яз бахтлу гележегдихъ фидай зурба ва гуьзел метлеб кутаз алакьна. Ада инсанрин, халкъарин арада садвал, инсандин уьмуьр гуьзел метлебдив ацлурзавай, гъахълувили агъавалзавай гележегдин къамат туйкъурна.

▶ 6

ЭКОНОМИКА

КІанзавайди къабулун я

Гъа са вахтунда чи халкъ ахътинди я хъи, ам къумек галачизни къвалахиз гъазур я. КІанзавайди ийизвай къвалах, кутазвай пай виле акун, саймишун, кваз къун я, лугъузва А.Пахрудинова. ИкІ хъайила, карчийрин гъевес квахъдач, абуруз чпи ийизвай къвалахдихъ гележег авайди, ада хийир гъизвайди аквада.

▶ 7

ИРС

Сегънедин “гъамбал”

“Шарвили” эпос сегънеламишайла, виридалайни кар алай игитдин - Шарвилдин руьгъ, къамат, алакьунар сегънедилай къалурайла, вирида гъисна хъи, им чаз чидай Ибрамхалил ваъ, масад я! Адалай лап зурба пагъливанрин, сердеррян, пачагърин роларни устадивилелди тамариз жезва къван!

▶ 8

ХАБАРАР

Тешкиллудаказ къиле тухвана

Новороссийскдани маидин вацралай ЧІулав гъуьлуьн зонадин лезгийрин жемиятдин тешкилат арадал атанва. Адан макъсад милливал хуьнин, хайи чІал, адетар, меденият еримлу авунин месэляяр гъялун я. Вири крара агалкъунар хъурай!

▶ 12

Аквадай гьаларай, лезгийрин къисмет гьахьтинди я: секинвал чаз гьарамнава.

Интернетдин сайтрикай юкьуз-йифиз ичли тежедай "кимер" хьанвай чи девирда жемиятдин уьмуьрда кьиле физвай хьсан-пис крарикай хабарар гьиле-гьил аваз виридал агакьзава. Алай йисуз 20 лагьай сеферда яз Ахцегьа кьиле фидай "Шарвили" эпосдиз талукь мярекатриз гьазурвилер акваз-вайдакай, сувар 29-июндиз кьиле тухудайдакай ва мадни - дуьм-дуьз гьа и юкьуз, июндин вацран 29-даз, Мегьарамдхуьре пак муршид, шейх Ярагь Мегьамедаз бахшнавай махсус форумни тухуз гьазур хьанвайдакай соцсетри, жуьреба-жуьре сайтри (гьа жергедай яз, "Лезги газетдин" сайтдини) виликамаз малуматар гана. Рази ийидай хабарар ятлани, и кьве лишанлу мярекат лезги кьве районда гьа са юкьуз кьиле фидайдакай чир хьайибур и хабарри мягьтеларни авуна, наразини.

Фейи йисузни гьа ихьтин кьвалах - Ахцегьа "Шарвили" эпосдин сувар, Мегьарамдхуьре шейх Ярагь Мегьамедаз талукьарнавай гегьенш форум гьа са юкьуз, 30-июндиз, кьиле фин гзафбуру дуьшуьшдай хьайи, идарайрин кьвалахди са гьинал ятлани кьецл гана хьайи кар яз гьисабнаи. Амма алай йисузни и кьве мярекат гьарма сад сана са юкьуз кьиле тухуз кьвачин хьанвайдакай гьеле июндин вацран эвел кьилера хабар хьайила, халкьди неинки и "дуьшуьшдин" кьулайсузвал (са жемат са юкьуз кьве мярекатдиз гьикл кьватл хьурай?), гьакни адан мешребсузвални кьатлана. Ина гьавурда такьадай кар амачир: им "жуванбуру" сада-садан "камунал кам эцигун, гафунал гаф эцигун" я! Хуси кьвале, межлисда, суфрадихъ ваъ - вири республикадин, вири уьлкведин вилик. Юбилейдинди тир алай йисуз "Шарвилидин" суварин виликай ягун, "рехъ атлун" - им анжах а мярекат тешкилзавайбуруз гьуьрмет тавун туш, им вири лезги халкьдин кефи хун жезва!

Идалайни гьейри, и кьве тварцихъ, кьагьриман Шарвилидинни шейх Ярагь

Чун мад кьве патал паймир!

Мегьамедан тварарихъ, и кьве мярекатдихъ чпин кьилдин дерин манаярни гала. И кьетленвални халкьдин фагьумдикай хкатнавач, гзафбуру - "кьвалинбуруни", "патамбуруни" кьатлана: эгер "Шарвилидин" сувариз халкьдин дегь заманайрин, маса динар авай девирин лишанар, халкьдин милли адетрин лишанар хас ятла (гьакл лезгийрин машгьур Цуькверин сувариз, Пинийрин сувариз, Яран сувариз хьиз), шейх Ярагь Мегьамедаз талукьарнавай мярекатдиз, гьелбетда, - ислам диндин табигьатдин лишанар хас я. Гьа и кар лап иердиз кьатланвай инсанар акваз-акваз кьве патал пай хьанва: садбур "Шарвилидин" мярекат гуя тьунар, хьунар, кьуьлер-манияр клани "имансузрин" сувар я лугьуз, адакай кьана рахаз гатлунна. Муькуьбуру и муьквал алаатай йисара дагьустан-вийрал кьецепатай гужуналди илтигай "михьи исламдин" табигьатди, кикларани хьутлалра туна, барбатл авур чи жегьилар рикел хкана...

Бинедилай вичиз республикадин дережа ганвай "Шарвили" эпосдин мярекатри неинки лезги халкьдин, гьакл амай халкьарин уьмуьрдани лишанлу чка кьунва: ам рикел ала, мецел ала, адал дамахвава, гьейранвалзава. "Шарвили" эпос чал "цавай аватнавай" кьундарма туш, ам, тулпун кьвенкв фитиниз, ацукьай чкадал са ни ятлани туькьурнавай уйдурма туш. Ам са шумуд виш йисара лезги халкьди вичин кьагьриман рухвайрикай, абуруз "Шарвили" твар гуз, сиверай-сивериз садалай-садал агакьариз, хвенвай риваятрикай ибарат еке дастан, поэма я. Шарвилидин твар чи халкьдин рикелай са чьавузни алатдач. Гьеле 200 йил идалай вилат, пак муршид Ярагь Мегьамеда вичин ватандашриз лукьиле акси женгериз эвер гайи девирда, Ахцегьа халкьдин кьагьриман Шарвилидин суварар кьиле тухузвай...

Лезгийриз чпин чьалан хуси алфавит, чапханаяр хьайидалай кьулухъ хайи еридин медениятдихъ рикл кузвай рухвайрини рушари, аллими, писателри, шаирри, хуьрай-хуьруз, кьвалай-кьвализ физ, инсанрин сиве-гьиле авай малуматар, чьалар кьватлиз, лезги кьагьриман Шарвилидикай сифте кьхинар авуна. Гуьгьунлай вири санал кьватна, са ктабда туна чапна, урус чьалазни элкьуьрна, чи аямдин несилриз машгьур авуна. Кье "Шарвили" эпос чи лезгивилин лишан, чи руьгьдин эркинвиллин, садвиллин даим чешме, ярж, кьезвай несилривай вичел дамах ийиз жедай фольклординни литературадин багьа ивир, лезги медениятдин хазина я. Бес ам чи халкьдин диндин игьтияжриз кьаншаба-кьаншар аквазарун - им халкьдин рикл, гапур чьугуна, кьве пад авун тушни?!

Вучиз, вуч себеб аваз, чара-чара манайрин, макьсадрин рангар авай, амма лезги халкь патал важиблу и кьве серенжемдиз сагь са йисан муддатда гьардаз вичин кьилдин югъ жагьанач? Дуьшуьшдай хьанвай кьвалах я лугьудай кар амач, кьенин "гьалатрин" атла кьил гьим жедатла, гьам фикирдиз гьана кланда...

Чи ата-бубайрин са келима рикел хкин: "Им садаз генг, кьведаз дар хьайи дуьнья я, клан хьуналди, ам сара кьаз жедач". Чун и кутуг тавур кардин дерин себебрехъ кьекьведач. Дуьз татай кар туькьуьр хьувуна, жуван халкь рази авун, агудун, жегьилриз Ватандал рикл хьунин чешне кьалурун чи районрин кьиле авай юлдашрин эвелимжи буржи я...

- Кь.Х. АКИМОВ** - писатель, филологиядин илимрин доктор;
Ф.А. ГЪАНИЕВА - РАН-дин ДНЦ-дин илимдин кьилин кьуллугьчи, филологиядин илимрин доктор;
Гь.Н. ГЪЕЙБАТОВ - РФ-дин халкьдин художник;
А.М. ЭСЕТОВ - медицинадин илимрин кандидат, Дагьустандин халкьдин духтур;
Ш.С. СЕФИХАНОВ - экономикадин илимрин кандидат, жемиятдинни сиясатдин деятель;
И.С. АЛИПУЛАТОВ - ДГУ-дин электронный СМИ-рин кафедрадин регьбер, жемиятдинни сиясатдин деятель;
Арбен КЪАРДАШ - Дагьустандин халкьдин шаир;
П.Б. ФАТУЛЛАЕВА - "Дагьустандин дигьегли" журналдин виликан редактор, шаир;
А.М. АЗИЗХАНОВ - РД-дин Общественный палатадин председателдин сад лагьай заместитель;
А.М. ИСМАИЛОВ - публицист;
А.М. БАБАЕВ - филолог, жемиятдин "Гьажи Давуд" гьерекатдин векил.

Буюр, илиф суварик!

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Лезги халкьдин культурадин ирсина игитвиллин "Шарвили" эпосди важиблу роль кьугьвазва. Ам лезгийрин руьгьдин культурадин кьимет авачир жавагьиря.

"Шарвили" эпосдин кьилин мана-метлеб халкьдин азадвал патал зулумкарвилехъ галаз жегь чьугун я. И женгина Шарвили кьвенкьве аваз мергьяматлувал, гьахьвал гьалиб жезва. "Шарвили" эпосди халкьдиз ва Ватандиз кьуллугьуниз эверзава.

Эпосда кьарагьарнавай месэлаяр исятдани важиблу я: жуьрэтлувиллиз, вилгьвиллиз эвер гун; зулумкарвилехъ, кьенепатан ва кьецепатан душманрихъ галаз жегь чьугун; азадвилкай, аслу туширвилкай, мергьяматлувилкай, гьахьлувилкай манийра ван хьажун; акьалтзавай несил бубайрин баркаллу крарин чешнейралди тербияламишун. "Шарвили" суварин метлебни гьам я. Алай йисан 29-июндиз нубатдин 20-сеферда, рагьметлу алим Агьед Гьажимурадович Агьаеван весияр кьилиз акьудуналди, Ахцегьа "Шарвили" эпосдин сувар кьиле тухузва.

Ам, гьамиша хьиз, Келез хивяй пакаман сятдин 7-даз "Сегьера" ягьунилай гатлунда, йифен геждалди давам жедат.

Буюр, илиф чи эпосдин суварик!

Ислягьвал, меслятвал патал

29-июндиз йикъан сятдин 11-даз Мегьарамдхуьруьн райондин хуьрерин урта центрада "Ярагь Мегьамед, эфенди - халкьдин зурба ирс-эменни" лишандик кваз Международной форум кьиле фида.

"Лезги газетдиз" райондин администрациядин пресс-кьуллугьди хабар гайивал, и мярекат Мегьарамдхуьруьн райондин администрациядихъ галаз санал Дагьустан Республикадин Муфтиятдин куьмекни галаз тешкилзавайди РД-дин милли политикадин ва динрин крарин рекьий министерство я.

Форумдин макьсад обществода ислягьвал

ва мягькем гьалар хуьникай, халкьарин ва жуьреба-жуьре динрал амалзавайбурун арада алакьаяр пайгардик кутуникай, агьалийриз руьгьдинни ахлакьдин тербия гуникай, Дагьустан Республикада терроризмдин ва экстремизмдин идеологиядин вилик пад кьуникай ибарат я.

Форумдин кьвалахда властдин вири дережайрин кьурулушрин векилри, Санкт-Петербургдай ва Москвадай кьезвай Россиядин аллимирин делегацияди, Дагьустандин аллими-тарихчийри, республикадин вири районрай ва шегьеррай кьезвай диндин кьуллугьчийрин делегацияри, вири Кавказдай ва Муьквал тир кьецепатан уьлквейрай муьгьманри иштиракда.

Ислам, ислягьвал ва меслятвал багьа тир вирибуруз форумдиз атун теклифзава!

Юргьадин "гьужумдик" акатна

14

Кварцай ичирдай тегьерда кьвайи гужлу марфарики арадал атай селди "Мегьарамдхуьр-Ахцегь-Рутул" шегьре рекьин Мискискарин хуьруьн мулккарал ацалтзавай участок тухвана.

Тебиатдин завалдин нетижада хьайи хасаратвилер арадай акьудун патал 13-июндин экуьнахъ фад "Докьузпарадин 14-нумрадин ДЭП" ОАО-дин кьуллугьчийри тади серенжемар кабулна. Лазим тир техника желбуналди, Мискискаринни Усугьчайдин арада авай шегьре рекьин участок туькьуьр хьувуна, улакьрин гьерекат сятдин 7-даз тамамвилелди гуьнгуьна хтуна.

Мискискарин хуьруьн администрациядин кьил Рузмедин Кьенберова ихтилатзавайвал, шегьре рекьелай гьейри, хуьруьн кьенепатан рекьеризни юргьади зиян гана, селди дигидай цин кьанални кьайдадикай хьудна. Хуьруьнвийрикай са агьалидин кьвализни юргь атана, демекда авай верчерни кьена. Хейлинбурун сала-ра цанвай заттарни селди тахьай мисална.

"Юргьади гзафни-гзаф рекьер чьурна. Диги-

дай цин кьаналдин кьвалав гвай рекьин 150 метрдин мензилдин участок винидихьай атай шимедив ацлана. Лазим тир техника авай хуьруьн карчидихъ галаз икьрар кутлунна, кьенепатан рекьер чна са гьечли вахтунда гуьнгуьна хтуна. Юргьади зарар гайи чкаяр гуьнгуьна хтун патал герек жедай такьатрин умуми кьадагь гьелелиг тайинарнавач, и месэладал кьвалахзава. Завалди гена инсанрин сагьламвиллиз хасаратвилер ганач", - кьейдна Р.Кьенберова.

Кьурагь

ЧИ МУХБИР

Россиядин МЧС-дин Дагьустанда авай Управленидин пресс-кьуллугьди хабар гайивал, 12-июндин йифиз кьати марфар кьуники Кьурагь райондин Кьутул ва Штул хуьрерин арада авай шегьре рекьин бязи участкарни (100-200 метрдин мензилда) кьайдадикай хкатна. Агьалийрин арада хасаратвилер хьайибур авач. Рекьин кьайдадикай хкатнавай участкар 13-июндиз туькьуьр хьувуна.

Форум - Дагьустанда

Сулейман-Стальский районда "Куьре-2019. Регьберин несил" лишандик кваз жегьилрин чирвилерин Международной форум кьиле фида. Ам 25-июндилай 28-июндалди давам жедат.

Мярекат Сулейман-Стальский райондин администрацияди ва "Гьалибвиллин волонтерар" ВОД-дин ДРО-дин, РД-дин милли политикадин ва диндин крарин рекьий министерстводин куьмекни галаз РД-дин жегьилрин крарин рекьий министерстводи санал тешкилзавайди я.

Цмуррин умуми образованидин юкьван школадин бинедал кьиле фидай форумда Афгьа-

нистандай, Азербайжандай, Туркменистандай, Египетдай, Кот-Д-Ивуардай ва Россиядин Федерациядин субъектрай тир жегьилри иштиракда.

И мярекатдин макьсад жегьилриз вилик фин, пешекарвилер рекьий хьаж хьун патал шартлар ва районда жегьилрин махсус кьурулуш арадал гьунин мумкинвилер яратмишуникай ибарат я.

Форумдин иштиракчийр чирвилер гудай ва дискуссиярин майданри, пешекарин ва муьгьманрин мастер-классри, махсусдаказ тешкилнавай майданри, спортдин кьугьунри ва культурадин мярекатри гуьзлемешзава.

Мярекатда иштиракун патал 22-июндадди "Россиядин жегьилар" АИС-да регистрация авун герек я.

22-июнь - рикел хуьнин ва гьам члугунин Югь

Халкъ сад хьиз къарагъна

Ватандин азадвал ва аслу туширвал патал чанар гайи игитриз эбеди баркалла!

Фашистрин Германиядихъ галаз хъайи дяве куьтягъ хъайидалай инихъ ингъе 74 йис алатнава. Фашизмдихъ галаз хъайи агъур, къизгъин дяведа Советрин Союздин халкъари къазанмишай Чехи Гъалибвили вири дуьнья виликди финиз екез таъсирна.

Германиядин, Италиядин ва са жерге маса уьлквейрин къилиз атай фашистрин режимри Дуьньядин къвед лагъай дяведик цай кутуна ва Европадин, гъакни Азиядин ва Африкадин халкъарал лап еке бедбахтвилер, магърумвилер гъана. Вири дуьньядин агъавал авунин члула мурадар аваз, фашистриз сифтени-сифте СССР терг ийиз, вирина чпин къайдаяр тваз, халкъар лугариз элкьуьриз кланзавай. Вермахтдин гзаф документри шагидвалзавайвал, гитлеровчийрин планрик Иран, Индияни къачуна, дявекар Япониядихъ галаз сад хъана, Африкада аваз хъайи чпин виликан колониар вахчун, Ла-

тиндин Америкадани колониячивилин вад регион тешкилун квай. Инсаниятдин вири тарихда общество виликди фин ихътин къурхулу хаталувилик акаатайди тушир. И ва маса планар къилиз акъудуниз, гьелбетда, СССР-ди манийвалзавай. Вири дуьньядин халкъариз чизвай: фашизмдин къулан тар анжах чехи Советрин Союздивай хаз жеда.

1941-йисан 3-июлдиз радиолай советрин халкъдихъ элкьвена авур рахунра И.В.Сталина вакъийриз дерин анализ гана, Ватан хуьнин карда армиядинни халкъдин вилик акъвазнавай важиблу везифаяр тайинарна, вири къуватар душман дарбадагъ авунал желбдайдихъ, чун гъалиб жедайдахъ инанмишарна. Вири халкъ сад хьиз къарагъна, чехи Советрин уьлкве гъайбатлу военный лагердиз элкьвена.

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

ДУЬНЬЯДИН къвед лагъай дяве инсаниятдин тарихда виридалайни гзаф ивиар экъичайди ва магърумвилер хъайиди яз гьисабзава. Бязи деллралди, а дяведа 50-далай 80 миллиондал къван инсанар телеф хъана. Абурукай 27 миллиондилайни гзафбур СССР-дин агъалияр тир. 1941-йисан 22-июнь. Юрий Левитан радиолай дяведин гъакъиндай малумат гваз экъечна. 1941-йисан 22-июндин пакамахъ Германиядин 103 дивизиядай ибарат тир къушунри бейхабардиз СССР-дал гъужумнай. А члавуз Германиядин къушунрин къадар 5 миллионни зураз барабар тир. Немсерин чапхунчийрихъ галаз женгиниз вири советрин халкъ къарагъна. Уьлкведин руководстводин вилик СССР-дин халкъдин майишатдин вири хилер дяведин игътияжар таъминарунихъ элкьуьрунин чехи месэла акъвазнай.

Яшлу инсанри рикел хкизвайвал, дяведин залум йисара районда зегьметдиз къабил итимар саки амачир. Хуьруьн майишатдин зегьметдал яшлу итимар, дишегълияр ва аялар машгъл жезвай.

Дяведин вахтунда хейлин хизанрай са шумуд кас фронтдиз рекъе гъатна. Гъа вьеда мумкинвал авай гъар сада Ватан душмандай хуьн вичин пак везифа яз гьисабзавай. Мисал яз, ахцегъви Ийиша Набиевадин 8 стха (Абдулгъей, Эбейдуллагъ, Абдулкъадир, Азим, Гьамдуллагъ, Исмаил, Мавлудин, Зейдуллагъ) фронтдиз рекъе гъатна. Азим, Гьамдуллагъ ва Исмаил женгера телеф хъана. Амайбур дяведилай къулухъ хуьруьз хтана. И хизанда Ийиша клуьд лагъай аял тир. Ада зегьметдин фронтда гъакъисагъвилелди иштиракна. Адан чехи стха Абдулгъей дяведилай къулухъ Бакуда В.И.Ленинан тиварунихъ галай нафтадин мядендин управляющийвиле къвалахна. Ам Азербайжандин патай СССР-дин Верховный Советдин депутатви-

Сулейман Пашаеварни женгера телеф хъана. Абурукай сада - Ленинград, муькуьда Крым хуьн патал киле феи къати женгера чанар гана. Вахари душмандай къисас вахчун патал фронтдиз фин къетна. Гуьгъуьллудаказ абурухъ галаз фронтдиз феи дишегълияр арада Суна Мурсалова, Секина Азизова, Марият Мегъамедова, Разият Абдуселимова, Гуьлназ Нурмегъамедова, Жавгъарат Гъафурова, Нигер Жафарова ва масабурни авай.

Ахцегъай тир 2000-лайни гзафбур женгинин наградайриз лайихлу хъана. Абурукай летчик Валентин Эмировазни разведчик Гъасрет Алиеваз Советрин Союздин Игитвиллин тивар гана. 1942-йисан 10-сентябрдиз Кеферпатан Кавказ патал киле феи гъвадин женгерикай сада В.Эмиров игитвилелди телеф хъана. Ам рикел хуьн яз, дагъустанвийри чпин такъатрихъ Валентин Эмирован тиварунихъ галай авиазскадрилья туклуьрун къетна. 1943-йисан 13-майдиз ахцегъвийри 2204998 манат пул къватна ва абур Верховный Главнокомандующий И.В.Сталинан патай чухсагъулдиз лайихлу хъана. Дагъустандин шегъерра ва района Валентин Эмирован тиварунихъ школяр, училищяяр янава. Ахцегъа къилин куьейрикой садаз, гъакъ ял ядай паркуниз адан тивар ганва, ана Игитдиз памятникни эцигнава.

Хинерин хуьряй тир Гъасрет Алиевни фронтдиз гуьгъуьллудаказ фена. Моздок шегъердин патарив пулеметчик Алиев къизгъин женгерик экечна. Гуьгъуьнлай ада Социдин гирведед душманар къирмишун давамарна. Кубань ва Украина азад хъувунин женгерани Гъ.Алиева активвилелди иштиракна. А женгера къалурай жуьртлувилай Гъ.Алиеваз Яру Гъетрен орден гана.

Ватандин Чехи дяведин йисара Ахцегъ райондин агъалийри дала пата гъакъисагъвилелди зегьмет члугуналди, халис ватанпересвал къалурна. Абуру оборонадин фондуниз 11 миллион манатдилайни гзаф пул, пек-партал ва хуьруьн майишатдин сурьсет гана. Идахъ галаз алакълу яз, а члавуз райондин киле авай Садикъован тиварунихъ Верховный Главнокомандующий И.В.Сталинан патай чухсагъулдиз телеграмми хтана.

Райондин агъурдалай виниз агъалийри (иллаки яшлу инсанри ва дишегълийри) оборонадин сенгерар туклуьрунин карда иштиракна. Амайбуру никлера ва багълара къегъалвилелди зегьмет члугвазвай. Ик, дяведин йисара Ахцегъ райондиз хуьруьн майишат вилик тухунин рекъяй къазанмишай агалкъунрай къве сеферда Государстводин Оборонадин Комитетдин ва СССР-дин Министрин Советдин гъилий-гъилиз къведай Яру пайдахар ганай.

Ватандин Чехи дяведин вакъаяр чавай къвердавай яргъаз къакъатзава. Чи арайра ветеранар-фронтвикар саки амач. Амма абурун къаматар, игитвилер рикелай садрани алатдач. Гъайиф хь, бязибуру тарихдай тарс хкудзавач. Дуьньяда агъавал ийиз кланзавай къуватар гилани секин хъанвач. Гъавилий уьлкведин аслу туширвал, азадвал таъминарун патал чна чи игътият датлана хвена кланзава.

Дяве башламиш хъайи сифте йикъарилай 110 агъурдалай гзаф дагъустанвийр Ватан душманрикай хуьз фена. Абурун жергеда Ахцегъ райондин хейлин агъалиярни авай. Июндин вацра райвоенкоматдиз анжах са Ахцегърин хуьряй 225 къегъалдин патай чеб фронтдиз ракъурун тлабзавай арзаяр атана. 144 кас халкъдин ополченидик кутуна, хейлинбур келиз ракъуруна. 32 касдикай истребительный десте тешкилна. Адан киле НКВД-дин РО-дин начальник М.Дадашев акъвазнавай. И дестедин членрин жергедай яз Абдул-Азиз Мирзалиев, Агъам Селимов, Асрафил Менафов, Зиятхан Межидов, Мирза Мирзоев, Амрагъ Демиров, Камил Шагмарданов, Самед Эюбов, Букар Къулиев, Эди Эдиев къалуриз жеда.

Ватандин Чехи дяведин йисара райондай 3500 - лай гзаф ксар фронтдиз фена. Абурукай 2360 ахцегъвийр тир. Фронтдиз феибурукай 1780 касди Ватан патал игитвилелди чанар гана. 2100 кас женгинин орденриз ва медалриз лайихлу хъана. Дяведилай къулухъ хайи ерийрал 580 кас хтана. 1965-йисан мартдиз, Чехи Гъалибвили 20 йис тамам хъуниз талуьк яз Ахцегъа женгера телеф хъайи районгълияр эбеди яз рикел хуьнин мурадалди Баркалладин обелиск хкажна.

ле хъана. Мавлудин армиядай офицер яз хтана. Гуьгъуьнлай вичин хизандихъ галаз Украинада яшамаш хъайи адакай полковник хъана.

Ахцегъ райондин Къакларин хуьряй тир Исмаиловрин хизандай ругуд стха (Исмаил, Наби, Нагъи, Нурудин, Тажидин, Шагъбас) фронтдиз фена. Дяведилай къулухъ абуру вири саламатдиз хтана. Исмаиловри Ватан патал киле феи женгера 21 орден, 40 медаль къазанмишна.

Ахцегърин хуьряй тир Дагълароврин хизандай пуд стха - Абдулатиф, Абас, Абдулмежид женгера телеф хъана. Серми Фатагъовади вад хва фронтдиз рекъе туна: Хизбуллагъ, Шамсудин, Шамсуллагъ, Мавлудин, Алимегъамед.

Бубайрихъни стхайрихъ галаз санал гуьгъуьллудаказ фронтдиз рекъе гъатай баркаллу рушарни ава. Ик, Ахцегърин хуьряй тир Пашаеврин хизандай пуд стха - Сейфедин, Сулейман ва Буньям фронтдиз фена. Стхайри вахарал дала пата къвалахун, яшлу хъанвай диде Шейрибанахъ гелкъуьн тапшурмишна. Дяедин сифте йисан гатуз ва зулуз вахар тир Набисатни Таибата Бакуда къвалахзавай. Инсафсуз дяведи гзаф хизанриз члула хабарар гъизвай. Сейфедин ва

Уьмуьрдин гелер

Райсудин НАБИЕВ

Курхуьруьнвийр тир Аликберанни Ханперидин хизанди хуьруьн, райондин, республикадин абадвал патал еке зегьметар члуьгуна. Ам несилар патал ватанпересвиле чешне я.

Фудурин тухумдикай тир викигъ хизанда Исрафил, Алисултан, Къади, Айшат, Загъидат, Саният чехи хъана. Абурукай Исрафил, Алисултан, Къади Ватан душмандай хуьз фенай.

Черниговский областда 1943-йисан 1-октябрдиз барабарсуз са женгина гзаф хирер хъуниди Алисултан рагъметдиз фена. Ам и областдин Репкинский райондин Рудня хуьруьн патав кучуьнава. Жергедин аскер Исрафил гел галачиз квахъна. Къади лагъайтла, армиядиз дяведин гъа сифте йикъара тухванай. Къве стха телеф хъанвайдакай хабар хъайи ада душмандай къисас вахчуна. Мострелковый частара къуллугъзавай ада, пулеметдай цай гуз, цлудралди фашистар къирмишна. Женгера къалурай дирибашвилей Къадидиз "Жуьртлувилай" медаль ганай.

Къвализ ам 1947-йисуз хтана. Колхозда къвалахиз башламишна. Адаз лежбервиле пешеяр хъсандиз чидай. Ам гагъ калуз, гагъ паласадиз, гагъни дугунизни салариз физ, ятар гуз векъ ягъиз, техилар къватлиз, маркар эцигиз, датлана арабадин хиве ва куьтендихъ жедай. Тапшурмишай гъар са кар ада намуслувилелди къилиз акъуддай. Колхоздин правленидал адан тарифардай.

Къадидин уьмуьрдин юлдаш Шагъади дяведин йисара хуьряй Хасавюртдиз феи къадалайни виниз итиррини дишегълийрин жергедаваз душмандиз акси окопар, дерин хандакар, къанавар эгъуьна. Хейлин чкайра танкариз акси ракъун даяхар (ёжикар) вичин гъилералди аклуьна. Колхоздани тешил, емишар, салан майваар, некледин продуктар гзаф гъасилуник ада вичин пай кутуна.

Къадидинни Шагъадин хизанда Киров, Аликбер, Дадаш, Молла, Исрафил, Саният, Ханпери чехи хъана. Абуруни хийирлу гзаф къвалахар авуна, техникадин рекъяй пешеяр къачуна, Ватандиз, диде-бубадиз вафалувал къалуьна. Гъайиф хь, 1975-йисуз Къади ва 1995-йисузни Шагъа хизанривай къакъатна. Рагъмет хуьрай чпиз. Риклин михъвилелди члугур зегьметралди абуру хуьруьнвийрин риклера экуь гелер туна.

Дяведин цай-гум акурди

Гъажи КЪАЗИЕВ

Ватандин Чехи дяведикай гаф кватайла, гъар са къурушвидин рикел гуьгуьллудаказ фронтдиз феи 575 кас рикел хкведа. Гъайиф хьи, абурукай гзафбуруз хайи ерияр, багърияр мад ахкунач, стхавилин сурар къисмет хъана.

Гъалибвили суварин вилик, рагметлу ГЪАЖИЕВ Загъир бубадикай кхьидай фикир аваз, адан хва Тофиказ квалле гъихтин документар аватла къалурла лагъайла, ада зав Загъир бубади вичин гъилелди вичикай кхьенвай кве дафтар агакъарна. Абуру келайла, неинки са вичин, хизандин умуьур, гъак Къурушрин хуьруьн, дяведин йисарин къисметарни ачухдаказ аквазва.

Гъажиев Загъир 1922-йисуз Къурушрин хуьре малдардин чехи хизанда дидедиз хъана. И хизанда 6 стхани 3 вах авай: Межид, Абузар, Летиф, Загъир, Буба, Гъамид, Гуьруьнисе, Мислимат, Абидат. Къурушвиар, асиррилай иних куьнерияр яз, Азербайжандиз куьн жез, ана куьд акъудиз, гатфариз мад элкьвена Къурушрин йайлахриз хквез, чпин четин яшайиш тухвайбур я.

Цувад йиса авай Загъир са пеше къачун патал 1937-йисуз Бакуда ФЗУ-дик экечла. Са йисалай ада и шегъерда авай финансин техникумда чирвилер къачун давамар хъувуна. 1939-йисуз Советрин Союздинни Финляндиядин арада дяве башламиш хъана. Гъа йисуз Азербайжандин школайра, техникумра келзавай лезгирийн аялрал "лезги налог" веъез хъана. Пулдин такъатар тахъуниз килигна, Загъир элкьвена хайи ватандиз хтана. Ада кьейдзавайвал, хейлин къурушвиар са шумуд сеферда Азербайжандин районризни хуьрериз куьн жез, чавай къакъатна. (И фикирар рагметлу Загъир бубади геле алатай асирдин 70-йисара вичин рикел хкурин дневникда кьейднава. Алай вахтунда авайвал амукъайтла, члалаз гуьрмет тийиз хъайитла, чи гележегдин къадар-къисметни гъахтинди хъун мумкин я. (авт. Гъ.Къ.)

Загъир бубадин чехи стхаяр тир Межидни Летиф Куьрдемидрай фронтдиз рекъе тунай. 1942-йисан октябрдин вацра Загъир, вичин стхаяр хъиз, Ватан душмандикай хуьз, гуьгуьллудаказ фронтдиз фена. Сифте Загъир Гуржистандин Гори шегъердиз акъатна. Ана къуд вацра вердишвилер къачурдалай кулухъ абуру са шумуд кас Москва галай патаръ рекъе туна. Смоленскдин патарив киле феи квати женгера Загъирал залан хирер хъана, адан бедендик хъиткьинай гранатдин са шумуд клус акатнавай. Ам тади галда сифте Москвадиз, ананни Коломна шегъерда авай 2660-нумрадин госпиталдиз рекъе туна, пуд операция авуна, бедендик квай ракъун клусар хъудна. Са гъилиз гзаф тади ганвай, ада кваллахзамачир. Сагъламвал гуьнгъуна хтурдалай

къулухъ Загъир инвалид яз, Дагъустандиз рекъе хтуна.

Мисалда лугъузвайвал, "Дагъ дагъдал галт тавуртлани, инсан инсандал галтда". Гъа ихтин са ажайиб дуьшуьш Загъир Гъажиеван кылелни атана. Ада дневникда рикел хкизва: "Фронтдиз рекъе твазвай аскерар Москвадиз тухудайла, чун пуд юкъуз къалин тама авай са куьгъне ферма хътин чкада кватнавай. Са юкъуз командирди, тварар къаз, авай-авачирди ахтармишдайла, зи твар къуна. "Гъажиев Загъир" лаганмазди, зун вилик экъечизавай. Садлагъана къулухъай зи куьнерал сада гъилер эцигна. Элкьвена килигайтла, ам санал келай зи хуьруьнви Асланов Агъа яз хъана. Сада-сад къужахламишна, тухдалди суьгъбетар авуна. Пакад юкъуз командирди гъарда вичин яракъ къайдадиз гъун буйругъна. Зунни Агъа, куьн-куьне туна, санал акъвазнавай. Чи къаншарда авай кве аскерди пулемет мишъазвай. Садлагъана патрум ягъай ван акъатна, акъатай гуьлле зи патав гвай Агъадин рикляй фена, ада гъасятда зи гъилерал чан гана. Чна ам и тамун къула фаракъатна, адаз гъа тамукай эхиратдин квал хъана. Ахтармишайла, патрумар твадай рекъина, гъикл ятлани, такуна са патрум амаз хъанай..."

Гъажиев Загъир поездда аваз са шумуд юкъуз рекъе хъана, ам октябрдин эхиримжи йикъара Белиждин станциядал ахгакъна. Усугъчайдал хкведай улакъ авачиз, ам къуд юкъуз рекъе хъана. Гъа ик, Загъир живедин маргъалди къунвай рекъай Къурушдал хжаз хъхъана. Къуватдай аватнавай ам са шумуд юкъуз квалле, вич-вичел алачиз, ксана. Сагъламвал са бубат мягъкем хъхъайла, Загъир мад Азербайжандин Куьрдемидиз хъфена. Гила квал-югъ Загъир бубадин хиве гъатнавай. Дидени буба, кведни начагъ хъана, 1942-йисуз рагметдиз фена. 1946-йисуз фронтдай чехи стха Межидни хтана. Летиф дяведа телеф хъана.

Хасавюртдиз куьн хъайила, Загъир бубадини хуьр аваданламишуник вичин лайихлу пай кутуна. Ада колхозда куьнуьчивална.

1969-йисуз Загъир Абдулгуьсейновича Махачкъалада ветеринарный техникум акъалтарна, 1972-йисалай колхоздин хипехъанвили фермадин заведующийвиле, гуьгуьнлайни хипехъанвили бригадирин управляющий яз зегъмет члугуна. Адахъ зегъметда еке агалкъунар хъана, гъаниз килигна адаз Дагъустандин Верховный Советдин Президиумдин Гуьрметдин грамота гана. А йисара ам лап еке награда тир. Дяведин йисара ам Ватандин дяведин 1-дережадин ордендиз ва цудралди медалризни И.В. Сталинан къул алай Чухсагъулдин чарариз ва маса шабагъриз лайихлу хъана.

Загъир бубади вичин умуьурдин юлдаш Сара бадедихъ галаз санал туьклевей хизан арадал гъана, веледриз чпин мурадирв агакъдай мумкинвилер яратмишна. Чехи хва Вакъифа гзаф йисара Къизилорт шегъерда, инженер яз, стха Рамазанни галаз зегъмет члугуна. Алай вахтунда чпин хизанарни галаз абуру гъана яшамиш жезва. Тофика хайи совхозда гзаф йисара намуслудаказ зегъмет члугуна, алай вахтунда агъалияр Хасавюртдиз тухуз-хкидай маршруткадал кваллахзава. Абурун руш Шагъсенема гзаф йисара Къурушрин хуьруьн гамар храдай фабрикада, килин образование авай инженер-технолог яз, зегъмет члугуна. Алай вахтунда ада хтулар тербияламишзава, абурал дамахзава. Хасавюрт шегъерда яшамиш жезва.

Загъир Абдулгуьсейновичи 82 йисан яшда аваз 2004-йисан 30-майдиз рагметдиз фена.

Нариман МАМЕДОВ, журналист

Вичин ери-бине Ахцегъ райондин Клурукларин хуьряй тир Низам Вердиевич ШАХБАНОВ Махачкъала шегъердин 13-нумрадин гимназияда гзаф йисарин тежриба авай чешнелу муаллимрикай сад я. 1969-йисалай иних гимназияда чирвилерни тербия гузвай ада вич кар алакьдай педагог тирди къалурнава. Яргъал вахтунда военруквиле, школадин гражданский оборонадин штабдин начальниквиле, ОБЖ-дин ва тарихдин тарсарин муаллимвиле кваллахай адаз тарсар гунин методика лап хъсандиз чида.

Низам Вердиевича чехи юлдашди хъиз, аялриз келунра ацалтзавай четинвилер алудиз куьмекзава. Школьникри адан гъахълувилин, куьмекдиз кьезе гъазурвилин, дуствилин алакьаяр хуьнин ерийриз виниз тир къиметни гузва. Н.Шахбанова гимназияда алай аямдин вири истемешунриз жаваб гузвай ОБЖ-дин кабинет яратмишнава. Гзаф йиса

Несилрин къайгъуда

ра 13-нумрадин гимназия Махачкъала шегъердин Советский райондин школар патал бинединди тир. Ина ДГПУ-дин студентар сифтеган аскервилер гъазурлухвилер рекъай педпрактикада жезва. Гимназияда ДИПКПК-дин къвалла гвай пешекарвал хжаздай курсара келзавай муаллимар патал ачух тарсар киле тухузва.

Н.Шахбанова жегъил-жавнриз аскервилерни ватанпересвилер тербия гунин рекъай тухузвай кваллах тариф авуниз лайихлу я. Ада школадин Женгинин Баркаллувилер музей патал еке материал квалтнава. Гимназияда келзавайбуру "Жергедин къуллугъдиз къабил я", "Зарница", "Орленок" аскервилерни спортдин къугъунрани акъажунра активвилелди иштиракзава. Шегъердин ва республикадин сергъятра киле тухузвай и серенжемра абуру гъамиша квенкьвечи чкаяр къазва.

Низам Вердиевичин руководстводик кваз гимназиядин ученикри гел жагъурунин еке кваллах тухузва. Абуру "Ваз Ватанди ихтибарзава" клубдин членар я. Н.Шахбанов Махачкъала шегъердин Советский райондин ветеранрин советдин ва ТОКС-дин штабдин член я.

Алай вахтунда Низам Вердиевич физический культурадин ва ОБЖ-дин месэлайрай Дагъустандин образование вилик тухунин институтдин экспертный комиссиядин член, Махачкъаладин ОБЖ-дин муаллимрин секциядин методист, РД-дин ветеранрин Советдин президиумдин член я. Жегъилрин арада тербиядин еке кваллах тухузвай Н.Шахбанова конкурсар, Ватандин Чехи дяведин ветеранрихъ галаз гуьруьмишвилер тешкилзава. Гимназиядин "Яру Армия" твар алай

командади "И кар, юлдаш, рикелай ракъурна виже кьведач" конкурсда 1-чка къуна. "Гъалибвили ирсдарар" твар алай Вирироссиядин аялринни жаванрин тарихдинни ватанпересвилер акциядин муниципальный этапда иштиракунай лагъайтла, гимназиядин команда 1-дережадин Дипломдиз лайихлу хъана.

2018-йисан ноябрдиз хизан, дидедал ва аялдин ихтиярар хуьнин рекъай Дагъустандин Къилин къвалла гвай векил Марина Ежова, РД-дин жегъилрин крарин рекъай министр Камил Саидов, Махачкъаладин военный комиссар Муртуз Идрисов Н.Шахбанова тухвай ОБЖ-дин тарсариз фена ва абуруз еке къимет гана. Эхиримжи йисара Низам Вердиевичан ученикри Дагъустандин тарихдай киле тухузвай шегъердин ва республикадин олимпиадайра ва ОБЖ-дин тарсара 1 ва 2-чкаяр къазва. "Гележегдиз кам" твар алай илимдинни практикадин конференцияда ам киле авай командади 1-чка къуна.

Низам Вердиевичан руководстводик кваз аялри "Ваз Ватанди ихтибарзава" клубдин кваллахда активвиледи иштиракзава. Адан гъилик чирвилер къачур ученикар гъар йисуз военный училищейрик экечизава. Ада шегъердин военрукрин методобъединенидизни регъбервал гузва. Низам Вердиевичан тежриба Дагъустандин муаллимрин пешекарвал хжаздай институтди умумиламишнава.

Муаллимвилер рекъай Н.Шахбанован саки 50 йисан гъакъсагъ зегъмет хейлин шабагъралди кьейднава.

Чаз жегъилриз ватанпересвилер тербия гузвай муаллимдихъ чандин сагъвал ва кваллахда мадни агалкъунар хъана кланзава!

Чаз кхъизва

Яраб чал нубат кьведатла?!

Райсудин НАБИЕВ,
зегъметдин ветеран

Чна Чехи Гъалибвили 74 йисан сувар кьейдна.

Йисалай-суз чна Гъалибвили сувар са тимил сефилвал кваз хъиз къаршиламишзава, гъикл хьи, гъиле яракъ къуна, душмандиз ягъунар кур, барутдин ни галаз хтай ветеранар чи арайра саки амач. Идалайни гъейри, абурун веледри - дяведин йисарин аялрин - жергеярни яваш-яваш кьери жезва. Дяведин ва адалай гуьгуьндин четин йисара абурун руфун тухдалди фу, таңдал чими партал хъанач. Зунни, гзаф масабурни абурун жергедай я.

Гъукуматди дявейрин ветеранриз вичивай жедайвал куьмекар авурди я, исятдани ийизва. Гъа са вахтунда дяведин йисарин аялризни куьмекунин месэла Госдумадал гъялдайвал хъанай. 2016-йисуз гъилени къунай. Амма арадал атай затл хъанач.

2016-йисуз Госдумадал и месэла гъялиз

гатлуннай, амма, куьтягъ тавуна, Госдумадин депутатар рухсатриз фенай. Миллер, Чубайс хътин варлуьри и кардал хуьруьнар, зараратарни ийиз хъанай. "Правда" газетдиз абурун хуьруьнар къалурзавай шикилни акъатнай.

Гъа са вахтунда дяведин аялрин патар хъай В.В.Путина къул члугур "О детях войны" законни ава. Ана абурун пенсийрал 1000 манат алава хъувун къалурнава. Бязи областра, крайра, месела, Ростовдин областда, Дальний Востокдин крайда чпин бюджетрай 500-600 манат гунни ийизва. Амма Госдумадивай и важиблу месэла кьени гъялиз хъанвач, заседанийрал са гафни лугъузач, рикелни аламачир хъиз я. Перестройкадин вахтундани дяведин йисарин аялри четинвилер тимил гъисснани бес? Уьлкведин 5 процент ксарин гъиле 82,5% девлет ава. Им бес акъалтай гъахъсузвал тушни? Германияда лагъайтла, кье дявейрин йисарин аялриз пенсияр яз чи пулуналди 50 агъзур манат гузва! Яраб лугъузза за, гила къванни чал нубат кьведатла?

Лезгийрин игитвилин эпосдин сувар

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

“Шарвили” эпосдин сувар тухунин метлебрикай чун тимил раханвач. Кьилин метлеб халкъдин мецин яратмишунрин и зурба памятникдин насигъатралди акъалтзавай несилар халисан ватандашар, инсандин къадир авай инсанар яз тербияламишуникай ибарат я. Сувар халкъ агудзава, тупламишзава, инсанриз садаз сад чирзава, мукъавал артухарзава, хъанвай цийи агалкъунар (зегъметда, яратмишунра, спортда) райжзава... Им чун, фенвай рекъиз вил вегъез, виликди фин хътин кар я.

Сувар тухунихъ галаз сад хъиз, а зурба эсер вич клелун, чирун, ам таблигъа авун герек тирдакайни рахун тавуна туш. И кар чаз “Шарвили” суварин кьилин тамадайрикай, адан руьгъдин идеологикай сад тир арифдар алим, философ ва зурба инсанперес Агъед Гъажимурадович Агъаевани, гъеле суварин сифте программа тукъурдайла, лагъанай: “Эпос клелун тимил я, ам чирна, адан фикирар несилрив агакъарна кланда”...

Дугъриданни, чилик кумай къизилдини нур гудач. Хкудна, михъна, къашариз элкьур тавунмаз. Хъирхамрини легъери кунвай булахни гъакъ я, ам авахъна фида, амма дад гъихътинди ятла чир жедач. Ксай къванцикай яд фидач, ам къарагъарна клан жеда... Мисалар мадни ава.

“Шарвили” эпос чапдай акъудна 20 йис алатнава. Амма а эсер чи мектебрани вузра гъикъ чирзаватла, машгъурзаватла, веревирдзаватла, малум туш. Я газетдани Шарвилидин насигъатар (марагълу келимаяр) галай-галайвал чап авур дуйшушар гзаф туш. Амма, чаз тикрариз кланзава, и чехи эсердихъ жегъил несилар тербияламишунин жигъетдай лап еке метлеб ава. Гъикъ хъи, ана чи халкъдин тарихдин акъул-камал, тежриба, умударни фикирар, женгеринни магърумвилерин нетижаар, ирс, адетар, куьрелди, санлай чи руьгъ жем хъанва. Четин вяеда, чандилайни гъил къачуна, Ватан ва виждан, инсан ва инсаният хуьз женгиниз физ гъазур Игитдин руьгъ! Игитар лагъайтла, вири девирра вири халкъариз герекзавайди, игитвилин крарни гъамиша авайди аннамишна кланда.

Агъадихъ чна “Шарвили” эпосдай къачунвай игитвилин келимаяр - насигъатар чапзава.

* * *
Гъич алатдач рикелай
Халкъдиз куьмек гайиди.
Гъич алатдач рикелай
Элдал кьимет гъайиди.

* * *
Чи эллерихъ авайди
Сад намус я, садни гъахъ.
Ада вичин залан тур
Хкаждайди туш нагъахъ.

* * *
Дагълариз сел атайла,
Хуьлер фида таладихъ.
Диде даим гелкъведа
Вичин хайи баладихъ.

* * *
Бубадикай рахамир,
Ам галагиз кар жедач.

Шарвилидин камаллу насигъатар

Буба кьилел аламаз
Хизандин рикъ дар жедач.

* * *
Гзаф хъайила теклифар,
Бубадин гаф сад жеда.
Душманар вад хъайитлан,
Дустар къанни вад жеда!

* * *
Дустар - даим кьуншидал,
Мугъман яргъа герек я.
Гъар са касдиз уьмуьрда
Вичин арха герек я.

* * *
Четин юкьуз стха я
Ви гъарайдиз къведайдиди.
Шад юкьузни стха я
Ви межлисдал жедайди.

* * *
Стхадиз вах герек я,
Игит касдиз яркъ хъиз.
Вахаз стха герек я,
Гуьзлемишай суракъ хъиз.

* * *
Вах стхадин ярашугъ,
Вах стхадин лувар я.
Стха къвалин мел ятла,
Вах гъа къвалин сувар я.

* * *
Мубарак хуьй хизандиз
Сифте хъайи азиз хва!
Гъар са члавуз хтурай
Хийир галаз къвализ хва!

* * *
Тахъайтлани къуьлуьн фу,
Мухахъ хъурай берекач.
Галатайтла къвачер чи,
Гъулик жеда гъерекач.

* * *
Са жуе патал уьмуьрда
Ваз са затни клан жемир.
Акьуплудаз яб це на.
Шейтландин гаф ван жемир!

* * *
Хъана кланда къегаьлдихъ
Дустни, ярни, стхани,
Хъсан турни, балкланни,
Кьулухъ - къеви архани.

* * *
Фан къадирни цун къадир
Хъана кланда инсандиз.
Герек атай вахтунда
Чанни гуда Ватандиз!..

* * *
Эгер къуват кландатла
Къез гададин гъилерин,
Адаз къудрат бахш ийин
Чна хайи чилерин!

* * *
Тур хъиди кландатла,
Адаз яд гун лазим я!
Гъаклан яд - ваъ, жуе хайи
Чилин дад гун лазим я!

* * *
Балкландилай багъа я
Турун кьимет виклегдаз.
Турунилай багъа я
Шивцин кьимет виклегдаз.

* * *
Арадал кар алачиз,
Мехъер къвале яс жедач.
Ватан дарда гъатайла,
Куьмек тийир кас жедач.

* * *
Мердвал хас я эвелдай
Чи халкъариз виридаз.
Къейибуруз икрамда,
Гуьрметарда диридаз.

* * *
Буьгътендикай хкудиз
Алакьдайди игит я.
Буьгътен туна, мураддиз
Агакъдайди игит я.

* * *
Шарвили чи велед я,
Чаз ам пашман такурай.
Шарвили Шагъдагъ я чи,
Чаз ам асклан такурай.

* * *
Герек я чаз инсанвал,
Дуствал, уьмуьр, гъерекач.
Дуствал чан я инсанрин,
Дуствал я чи берекач.

* * *
Гъар са касдин бахтлувал
Гуьрметдив гва, жегъилар.
Гъар хизандин бахтлувал
Зегъметдив гва, жегъилар.

* * *
Куьн алахъа инсанрин
Риклер даим шад ийиз.
Куьн алахъа эллерин
Рекьер вири сад ийиз.

* * *
Сад хъайила риклер чи,
Хквервал я Шарвили,
Чи виридан бахтунухъ
Гелкъвервал я Шарвили!

Акъазва хъи, инал гъанвай гъар са келимадихъ тербиядин тям, тартиб, диб ава. Эгер гъар сад кьилди къачуртлани, а келимаяр насигъатрин къуд царцдин тамам эсерар я. Вири санлай къачурлани, абуру тербиядиз бахшнавай поэма арадал гъизва. Эпос кхъин хъувур, адан паяр санал агудна, чав ахгакъарай рагъметлу Забит Ризвановани Байрам Салимова члугунвай зегъмет къетленди, кьимет эцигиз тежерди тирди инал гъанвай келимайрини лугъузва.

Абурай чав чи улу-бубайрин руьгъ рахазва. Абуру Шарвилидинни Кас-Бубадин, Дагъларани Цуькверан, Экверанни Шекеран (эпосдин кьилин игитар) мецера тунвайди къадим лезги халкъ я! Асирра яшамаш хъанвай камаллу келимаяр, лезги чалан михъи гевъгерар!

Ихътин келимайрин гъавурда акьур несилри садрани чи халкъдин пак адетризи клур гудач. “Ватан вуч я? Чал вуч я? Фу вуч я? Яд вуч я?” лугъудач.

Бала вуж ятла, диде вуж ятла, буба вуж ятла, стха-вах вуж ятла, дустни мидя (душман) вуж ятла чир жеда. Ихътин манаяр чидай инсанди герек макъамда игитвални къалурда.

Алай аямдани, тарихдин девирра хъиз, чи чилера, девлетра, чи мумкинвилера вил туна, акъалтлай чулав таблигъат тухузвай душманар кис хъанвач. Чи тарих, халкъарин агалкъунар, Чехи Гъалибвили метлеб, халкъарин дуствилини стхавилин ирс квадариз, абуруз тегъне ягъиз, зегъметдиз ва зегъметчидиз клур гуз, гъахъвал квадариз, муьгъуьббат чалкечирвилелди эвезиз, дуст душман хъиз къалуриз алахънавайбурун къаст сад я: чавай чи вири къакъудун, чун чи тарих, милли чалар, адетар, ирс амачир, я диб, я деб, эдеб тецир манкъуртар хъиз, гъалун, эхирни, чун тармар авун я.

“Шарвили” эпосди, яни ам чируни, таблигъа авуни, адан суварар, маса мярекарни тухуни чун руьгъдай чуькьуруникай хуьзва. Гъавилай бязи чи “дустариз” гъа сувар тухунихъайни кичлеза.

Шарвилидин насигъатар, къизилдин гъарфаралди кхъена, гъар са мектебда, гъар са клубда, библиотекада, инсанар гзаф къватл жезвай вири кьайрал, рекьерин кьерехрал датлана акуна кланда. Чехи парчайрал, чарарал алаз... Вирида, иллаки чи жегъил-жаванри абуру хуралай чирайтла, мадни хъсан я.

Сувар халкъдин игитдин!

(Эсер чав авторди вичел чан аламаз агакъарнай. Амма газетда гуз хъанвачир, чи архивда амай. Къе чна адай са члук теклифзава)

Буба АГЪМЕДОВ (Ашар)

I
Гъар са халкъдихъ хъайиди я игитар,
Асирралди халкъдин рикле хуьзвай твар,
Абуру халкъдин эпос хъана женгинин,
Азадвал хуьз къайгудик квай мулкунин.
Чандилай гъил къачуна, хуьз чил -Ватан,
Чешне хъай чеб, къегаьл хваяр -

къагъриман.
Лезги халкъдихъ хъайи игит - адан твар
Шарвили тир, туруник хъай гужлу звар!..

II
Забитани Байрама къватл хъувур ирс,
Халкъд сиверай эпосдин а гужлу гъисс,
Япуз хтай Шарвилидин турун ван,
Гъат хъувурла, гъейран хъанай Лезгистан!..
Шивцел алаз Шарвили Къухмаз клунтлал,
Килигзава, эцигна гъил турунал,
Гуьзетзава вил, экъуьриз къуд патла,
Чир ийиз кланз аватла хата-бала.

Шарвилиди ахтармишиз гъахъ, нагъахъ,
“Къегаьлдин рехъ дуьзди жен,
тежен патлахъ!”
Лагъана чаз... И рекъиз жен вафалу,
Бубаяр хъиз, уяхни жен, къуватлу!
Эверзава эркек хвайриз, невейриз,
Ватандин пак азадвал хуьр женгиниз.
И кар патал гъайиф текъвен са затни,
Жуван жасат, авай багъа уьмуьрни.

Шарвилидин фикир туш хъи нубатсуз
Къуни-къуншидиз нагъахъ зур къалуз.
“Ислягъвилелд яшамаш хъун абуру я.
Баркалла гъир намус, гъейрат сабуру я”, -
Лагъай адахъ хъанач чулав хаинвал,
Къуншидин мулк къакъудиз кланз
къанихвал.
Бахтлубур я кьуншияр чеб санал хуьн,
Гуьрметдивди уьмуьр тухуз, къал тахъун.

III
Келед хивел хъайи залан женгера
Къалурай вич хуьзва халкъди риклера.
А игитвал хъана гужлу чешме яз,
Таъсир ийир жегъилриз чи чешне яз.
Ихътин хва чи къагъриман вич лагъ, дустар,
Риклел хкиз, тешкил ийиз пак сувар,
Къабил тушни Лезгистандиз гъар йисуз
Шад гъалара Келед хивел ам тухуз?!

Са рахунни алач кардал шак гъидай,
Сувар тухун игитдин твар пак хуьдай.
Ам я сувар бубайрин ирс давамдай,
Азадвал хуьр рекъе къуват къватл жедай.
А къуватар йикъандавай жез артух,
Шарвилидин невейар, куьн чиз рахух.
Лезгистандихъ хъайиди я рухвар,
Тарихда тур баркалладин зурба твар.

Зурба калам - Ярагъ Мегъамедан веси:
“Луквал - негъ, азадвал хуьх!” лагъай вичи.
Тупламишна Дагъустандин халкъ михъиз,
Гана къуват азадвал хуьдай рекъиз.
Мусурманриз тларикъат - рехъ тухурвал,
Чирна ада шариатда авайвал.
Гъажи Давуд, шумудни сад женгчияр
Риклелла чеб - Шарвилидин невейар.

Виклегъ хваяр хъайиди я гъар члавуз,
Темьягъарриз, хаинариз зур къалуз.
Хайи халкъдиз панагъ, куьмек чпикай
Жез, Ватан хвей, уьмуьр адан рекъе гай.
Твар ягъай свас хуьре амаз, даяведиз
Фейи къегаьл, хквез тахъай къисметдиз,
Харчи яна, пуч хъайибур эллерин
Пак яз хуьзва къизгъин, къати риклери...

Чи суьгьбетар

Умуд са члавузни
квадармир

Абдулафис ИСМАИЛОВ

(Эхир. Эвел - 21-24-нумрайра)

Ватандин тарихдин къадир хъана, тарихдивай тарсар къачуна къанзавайди я. Зун сталинист туш. Адан девирда инсанар къевера твадай гьалатриз рехъ гана. Амма гьахълувал хъсан зат я эхир. Чи уьлкведихъ хъайи вири регьберрин (пачагьарни кваз) арада Сталинахъ авай хътин зурба метлебдин лайхлувилер мад гьич садахъни хъанач. Соцопросри къалурзавайвал, и жигьетдай Президент Владимир Путин къвед лагъай чкадал ала. Чаз виридаз чизвайвал, ада Россия къутармишна. Им, гьакъикъатда, садрани рикелай тефидай адан чехи лайхлувал я.

Алай вахтунда чи инсанри чехи гьурметдивди рикел хуьзвай Сталинан твар иллаки муьвал-муьвал къазва. Белки, инсанри чеб къве патал - девлетлуьризни кесибриз пай хъанвайвилей, социальний гьахъсузвилей, закондин вилик вири барабар тежезвайвилей, начальникдинни жергедин къуллугъчиндин мажибрин арадавай фаркъ къадарсуз чехиди тирвилей ятла алатай вахтар рикел хъизвайди? Абур гьикъван четинбур тиртлани. Виликдай къулухъ галамуькъиз хъайи уьлкведикай, акъалтлай четинвилериз дурум гана, куьруь са вахтунда девлетлу, къудратлу, дуьньядин пачагьаргъ туькьурлай регьбердиз я банкара эцигай пулар, къизилар, маса девлетар хъанач, я дамахдин члагай либасар. Ада гьамиша алуьклиз хъайиди куьгъне шинель, куьгъне китель, са чекмеяр тир. Амма ада вичин вири уьмуьр, зурба акъул-камал, сагьламвал, югъ-йифди къвалахиз, уьлкве вилик тухунин рекъе эцигна. Декъикъайралди, йисаралди, асирралди уьлкмишзавай вахт ва чехи мензилар регьберди вичиз муьтлуьгьарнай.

Девирар алатайла, гекъигунар, веревирдер авурла, аквазва хъи, Сталиналай халкъдин уьмуьрдик яратмишунардай, умудлу яз бахтлу гелегедихъ фидай зурба ва гуьзел метлеб кутаз алакьна. Ада инсанрин, халкъарин арада садвал, инсандин уьмуьр гуьзел метлебдив ацурзавай, гьахълувили агъавалзавай гелегедин къамат туькьурна. Ада а къамат гьакъикъатдиз элкьуьриз башламишна. Эгер уьлкведин киле мад са цуд йисуз и камаллу регьбер амуькнайтла, Россия вилик финин жигьетдай Европани Америка къе чи гьич патаривни жедачир. Тарихда къилдин касдин роль зурбади я къван...

Россия къвачел къарагьар хуьвур, адаз виликан къудратлувал хъизвай Президент Владимир Путин вичин программный рахунра лагъанай хъи, "СССР чуклун - им лап зурба бедбахтвал я". Чи лидердин мецелай лагъай гьатта и гафарикди Рагъакидай патан гукум гьиле авай дестейрик теспача акатнай.

Инал са цитата гьун герек я. Генри Киссинджер - дуьньяда твар-ван авай дипломат, гзаф йисара США-дин госдепдин секретарвилдин, милли хатасузувлин рекъай президентдин советниквилдин къуллугърал хъайи политик. Адаз Америкадин "серый кардинал" лугъзува. Къе вич 96 йисан яшдив агакъайла, "серый кардиналди" хиве къуна: "СССР

чуклуруни дуьньядин цивилизациядиз чехи зарар гана. Им чак (яни США-дик) квай еке гунагъ я. Советрин Союз гьахълувилдин тек са государство тир дуьньяда авай. Ам пландин бинедаллаз чуклурун Америкадин виридалайни чехи тахсиркарвал хъун мумкин я. И кардик жуван пайни хъунал за гила пашманвалзава". Ада генани лагъана хъи, "Вири месэляяр пулуналди гьалзавай, инсандин къиметлувал адахъ авай пулдин ва девлетрин къадардилай аслу тир капиталдин уьлквейрилай тафаватлу яз, советрин проектди дуьньяда арадал къевезвай хаталу суалриз маса жуьреда жаваб гузвай". Мадни Киссинджер хиве къуна хъи, "Еке пулара вил авачиз, ашкъидалди къвалахзавай, риклвай шадвилелди яшамиз жезвай, зурба игитвилер ийизвай советрин инсандиз чна винелай къалурзавай девлетрин, булвилдин далдадик чунухъ хъанвай вагъши захонрин капитализмдин алемдиз рехъ ачухна".

Миллиардерар Рокфеллерин хизандихъ галаз къеви дуствал хуьзвай Америкадин "серый кардиналдин" хиве къунрихъ яраб гьихътин метлеб аватла? Алай девирдин яргъалди давам жезвай кризисда авай дуьньядин гьалар гьакъикъатдани тарифдинбур туш. Амма инал мад са американвидин гафар гьун чарасуз яз аквазва.

Эдгар Кейси - кьилел къведай крар, вакъияяр виликамаз чир жедай кас. Ада дуьньядин къве дьае жедай-дакай, Германияда Гитлеран гьиле гьукум гьатдайдакай виликамаз лагъанай. США-да "Великая депрессия" кризис жедай тайин йисарикай, барбатвилерикай хабар ганай. Америкадин къве президент къуллугъдал аламаз рекъидайди виликамаз лагъанай. Ватандин Чехи дьае башламыш ва Советрин Союз гьалиб жедай вахтарикай дьум-дъух хабар ганай. Дьае куьтягъ жедалди варцар амаз, Советрин Армияди гьалибвилералди Европа аздазавайла, Эдгара лагъанай хъи, "асирдин эхирдай коммунистриз власть гумукъдач. Уьлкве кьлида. Ам залан кризисда гьатда. Гьалар члур хъанвай дуьнья хаталувилек акатда. Хейлин йисар алатда, Россия цийи хъжеда, бахтатар уьлкведиз элкьведа. Анжах гьа и уьлкведай - Россияда дуьньядиз умудлувал хкведа. Кейсиди вич рекъидай югъни, сятни кваз лагъанай: 67 йисан ашда аваз, 1945-йисан 3 январдин нянихъ. Адан эхиримжи гафар: "Аллагъдихъ чун къе акъван гзаф муьгътеж я хъи..."

Инал чавай вуч лугъуз жеда? Россия, гьелбетда, цийи хъжеда. Чун и кардихъ инанмиш хъана къанда. Эвелни-эвел къенин четинвилера умудар квадарзавай скептикар. Россиядихъ масабурухъ авачир хътин гьам материальный, тебиатдин, гьамни руьгьдин зурба девлетар, къуватар ава. Эхирни руьгьдин а къуватар ахварай аватда. Россиядихъ вахт, мензилар муьтлуьгьарна, виликди фидай тежриба ава: дьаведилай виликан ва дьаведилай гуьгьуьнин девирра уьлкве гуьнгьуна хтур тежриба. Гьа ик, Россияди, урус халкъди уьлкведин стха халкъарихъ галаз санал, гуманитарный мусибатдиз муькьва жезвай инсанит мад сеферда къутармишда. Умуд гьич са члавузни квадармир.

Веревирдер

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

И йикъара (07.06.19.) "Спас" каналдай "Нож в сердце героя" передача тухузвай. Са жергеда килисадинни либерал чиновникрин векилар ("цийи капиталистар"), муькуь жергеда масакла фикрзавай журналистар (Константин Семин ва масабур) акъвазнавай.

Са "либералди" алай аямдинди лап хъсан, виридаз вири ганвай къурулуш, са хаталувални авачир общество я лугъуз, гуьжетзавай. Яракъар виридаз хъун-им алай аямди ганвай "азадвал" я къван...

Муькуь пата тестиькарзавай: яракъар гвайбур чина къвердавай гзаф жезва. Советрин девирда яракъ къвалле хуьникай гьич фикрдачир. Са участковыйди сагъ са магъле (район) хуьзвай. Виридаз вири чизвай. Бес гила?

Яракъар гвазни бязи вахтара адетдин инсанривай чеб хуьз жезвач. Вучиз лагъайтла, яракъ ишлемишзавайди чехи тежриба хъанвай къучи я. Куьчедай физвай инсанриз нив вуч гватла гьинай чиде? Гьа ихътин гьалди яваш-яваш чун вагъши тамун агъалийриз элкьуьрзава.

Школада, колледжда, вузда къелзавай аялдивни, жегьилдивни гуьлле алай яракъ вугузвай диде-бубайри, ахътин пропаганда тухузвай либералри квекай фикрзаватла? Им "вахтуналди тир" азар я, лугъузва и тапан патриотри...

Низ хъсан хъанва?

Гьакъикъатдай аквазайвал, гьар сада вичикай фикрзава, вич хуьнин къайгъуда ава. Гьар гьикл къантлани, девлет къватна, къил хуьн герек я. Бес жуван кар тахъайтла, вучда?..

Гьа и юкьуз "Рен ТВ" каналдай "Кругом обман. Как не стать жертвой?" программадай тапан духтурри тапан рапаралдини дарманралди инсанар рекъизвай тегьер къалурзавай.

Хуси больницаяр, хуси духтурарни хуси аптекаяр гзаф хъуни - ихътин нетижаяр?.. Духтурдин дипломар гьинал хъайитлани маса гузва. Бизнес я лугъузва имни.

Маса каналдай (ОТР) чна незвай шейэр гьихътинбур ятла къалурзавай. Некледик нек квачирди ("Контрольная закупка") субутзава. Дулдурмайрин тум-къил авач. Яклунбур?.. Авач...

Гьа ихътин къалуруни зи рикел эхиримжи 30-40 йисуз чи обществода хъайи къетлен "хъсанвилер", "агалкъунар" хъизва. И цларарни гьавилей арадал атана.

Зи аял вахтарни, жегьилвални Советрин девирдал гьалтайди я. Чи магъледа як куквардай якъв жегъидачир. Кьил твадай уьлгуьч авайбур тек-туьк тир. Гуьлле алай яракъ къвалле хуьн?.. Нивай хъайитлани ам маса къачуз хуьн?.. Къвалле автоматар, гранатар хуьн?.. Ибур вири перестройщикри ва гила бязи либералрини олигархри чаз багъишнавай "савкъатар" тушни? Яракъар клани къван ава. "Ружадикай лаш" хъанва.

Яшамиз жез регъят хъанвани, яракъар бул хуьналди? Жаваб са мисалдини гузва: вич гелкъевезвай тамуз фенвай мешебеги вагъшивилелди язава. Аялар етимриз, паб хендедадиз элкьуьрна. Хъсан низ хъана? Гьелбетда, яракъ маса гайидаз - бизнесчидиз, яракърин завод гвай олигархдиз...

И йикъара Сириядай саламатдиз хтай гьихътин спортсмен-игитвал къалурай сержант, вичин хайи ватанда куьчедин бандитри чклулрив яна рекъизва. (?) Им яни чи обществодин хъсанвал?

Ихътин дуьшуьшрин тум-къил авач. Зи рикел Россиядин сад лагъай президентди, жегьилрихъ элкьвена, са вузда лагъай гафар хквезва. (Абур "Жегьилрин уьмуьр" журналдани чапнавай). Жегьил члавуз ада, бубади мийир-межер лагъайла (хва яракърив, са гьинай ятла гьиле гьатай гранатдин запалдив къугъвазвай), вичи адан клуф ягъай саягъдикай, игитвилекай хъиз, суьгьбетзавай. Садбуруз хъвер гьанатлани, парабур им тарс хъиз къабулнай...

Винидихъ чун раханвай передачайра, исятда хъиз, гьахълу, хъсан девир садрани хъайиди

туш лугъуз, къве къвач са чапатда тунвай ксариз-либералриз чпел гуж гьалибай вахт акунвайди хъиз туш. Государстводин къурулушрин тарифарни гьавилей ийизвай.

Амма Константин Семин ва адан дестеди чи къенин къурулушри анжах чпи чпин, чеб хуьнин къайгъу пара члугвазвайди, государство вич къилдин ксарин хусият вилик кутунвай олигархринди тирди, гьавилей къилдин инсан, кесиб къатар хуьнин къайгъу члугван тийизвайди, и кар алакьни тийидайди субутзавай. Полиция олигархар хуьзвайди я, милиция халкъдинди тир лугъузвай. Гила халкъдин вуч ама?..

Жегьилриз гузвай тербия масад я: гьарда жув хух! Гьарда жуваз къил хуьдай са рехъ жагъура! Гьарда жуван са муг кутур! Гьарда жуван къулайвилдин къайгъу члугу! Зи къвал - зи къеле!..

Амма халкъдин са махуна къалурнава: текдаказ затлани ийиз жедач. Санал, сад хъайила, къуват я. Мадни лугъузва: текбур туплар я, сад хъайила - гьуд! Вуч къуватлу ятла, куьне фикр це.

Советрин школади индивидуализм (къилди вичи вичине тун) буржуазиядиз хас члур таблугъат тирди, коллективда сад хуьни гьар сад къуватлу ийизвайди чирзавай.

Ватандин Чехи дьаеда Гьалибвал чи халкъарин садвиле арадал гьайиди тушни? "Государство - им чун я!" лугъузвай халкъди.

Бес гила? Чун коллективра сад хуьнихъай низ ва вучиз къурху аватла? Сад хъайила, халкъдивай олигархриз абурун гьахъсузвал къалуриз, чпин ихтияррикай лугъуз жедайди чизвай-

буруз и кар хуш туш. Яракъ гвайбурни, хуьзвайбурни аслу гьисабдай девлетлуяр я. Рейдерарни рэкетирар, коллекторар гьабур я. Абуру чеб хуьнилай артух чпин къетленвал къалурун патални яракъ кардик кутазва. Бес иномаркада аваз физвайдан патав чи араба гвайди гьикл аквада? Яна, квадарда рекъелай.

Пул гваз, багъа ресторанда "женнетдин" гуьруьйрин юкъва ял язавай "къизилдин" рухвайриз ик мийир, акл ая лугъун хуш жедади? Яна кукварда "насиьгат" гайиди.

Къе яваш-яваш и гьалар чи мектебриз, колледжриз, вузриз гьахъзава. Муаллимди аялдив хатадайни мийир-межер лугъун гьикл къабулда "викеьг" бубайрин рухвайрини рушари?

Гьинихъ вил вегьейтлани, аквазвай гьахъсузвилери, барабарсузвилери, къайгъусузвили чпивай чеб хуьз тежезвай бязи факъирарни яракъ къачуниз мажбурзава эхир! Рикел хкваш "Ворошиловский стрелок" фильм. Яшлу ветеран хтуддин намус хуьн патал, дача маса гана, яракъ къачуниз мажбур хъана. Им бес хъсан обществодин "агалкъун" яни?!

Винидихъ гьанвай мисалри гзаф крар веревирд ийиз тазва. Амма крар чпелай аслубуру масакла фикрзава. Гзаф къуватар абуру чеб хуьн патал кардик кутунва. Амма халкъдин къажгъан алахъайтла, са къуватдивайни ам акъвазариз тежедайди тарихда хъайи гзаф вакъияри субутзава.

Им бес тарс хкудна къанзавай кар тушни? Гьеллепиг низ хъсан хъанва? Гьа угъририз-ни тапархъанриз, яланчийризни уюнбазриз, хабарни авачиз еке девлетар гьиле гьатна, дуьнья гьалзавайбуруз, бюрократризни селемчийриз, мад ва мад руьгъ члулав масабуруз хъсан вьаде хъанва.

* * *

Вири чинар - къайи, фашал,
Галайбур хъиз къайи ажал.
Гьарма сад яз сада дажал,
Им дуьньядин эхир я жал?

Хайиди ви жезва душман,
Гьикл амуькда ягъни иман?
Гьикл амуькда мелни муьгман?
Герек фарман, герек дарман?..

Мерд Алидиз чиде са кар:
Гьикъван риклиз хъайитлан тлар,
Гьикъван режер хъайитлан дар,
Амуькда зи мелъемдин цлар,
Гьар са гафни, алаз цларцлар,
Фасикърин руьгъ ийиз куквар...

Кланзавайди къабулун я

Жасмина САИДОВА

Алатай йисуз Россияда ачухай компанийрин къадардилай агалайбурун къадар къве сеферда гзаф хъана, шагидвалзава аудиторвилнин консалтингдин FinExpertiza сетди кыле тухвай ахтармишунри. Дагъустан Республика, ахтармишунрин бинедаллаз, бизнес патал виридалайни къулайсуз шартлар авай эхиримжи 10 региондин сиягда ава - республикада са йисан вахтунда цийи 990 кархана ачухна, гъа са вахтунда 5 агъзурдалай гзаф компанийри кваллах михъиз акъвазарна. Хабар гузвайвал, карханаяр агалунихъ "технический" себебар ава, гъакни карчивилин хиле гъалар четин хъуни, бизнесди хийир тагъуни тагъсирзава. "Дагъустанда, асул гъисабдай, жегъил карханаяр агал жезва, гъа са вахтунда фадлай кваллахзавайбул базардик сихдаказ кикланва", - баянар гузва агентстводи.

Махачкъаладин Бизнес-тешкилатдин (БИСОМ) руководитель Абдулгъани Пахрудинова алатай гъафтада "Дагъустан" РИА-дин майдандал республикадин журналистрихъ галаз хъайи гуьруьшдал инанмишвал авурвал, и хабар гъакъикъи гъалар ачухзавайди туш. Ада гъисабзавайвал, республикада бизнес четин гъалда аватлани, массовый къайдада карханаяр агал жезва лугъун дуьз туш. "Гъиле къунвай кар - им а касдин умуьр, хизандиз гузвай фу я. Кархана агал тавун патал ада югъди-йифди, гъатта чанни эцигна кваллахда. Бизнесдивай ам къекъечлун патал еке кризисар, дефолтар хъун лазим я. Гъаниз килигна, зи фикирдалди, республикада йисан вахтунда агал хъанвай карханаяр са гъихътин ятлани макъсадар аваз ачухнавай, яни экономика патал хийир авачир, масакла лагъайтла, финансар нагъд авунихъ галаз алакълалу серенжемар кыле тухун патал ачухнавайбул тир. И кардал машгъл хъунихъ метлеб амачирдан гъавурда абур гъатнава. Эгер карханаяр и къайдада агал жезвайтла, и карди базардиз екез тагъсирдай", - гъисабзава ада. А.Пахрудинова малумарайвал, БИСОМ-дик 650 кархана ква, абурукай садни агал хъанвач. Гъа са вахтунда, ада хиве къурвал, эхиримжи йисара инсанрин агваллувал усал хъанва, финансрихъ галаз алакълалу четин гъалар арадал атанва.

Бизнес къенин юкъуз авай гъалдилай рахадайла, БИСОМ-дин руководителди рикел хайвал, тешкилат Махачкъаладин администрациядихъ галаз алакълада аваз арадал гъайиди тир. "Шегъердин мэриядихъ галаз чи алакълаяр гъар жуьре вахтара жуьреба-жуьребул хъайиди я. Виликдай чавай администрациядин ресурс ишлемишиз ва карчийри кваллах са гъал къезилариз жезвай. Амма алай вахтунда меркездин руководстводихъ галаз чи алакълаяр лап члуру гъалда ава лагъайтла, зун ягълмиш жедач. Зун икъван чъавалди мэрдихъ галаз гъатта таниш хъанвач", - лагъана А.Пахрудинова. Адан гафарадди, ше-гъердин администрацияди къабул-завай серенжемри бизнесдик къалабулул кутунва. "Кар алайди ам я хъи, и ва я маса серенжемар къабулдайла, властдин къурулушри чпин гъерекатрин, яни абур къабулунин игътияж гъихътинди ятла, гъадан гъавурда твазвач. Инал зун кафеирин гатун айванар агалуникайни, эцигунрин кваллахрал къадагъа эцигуникайни рахазва. Вири серенжемар са терефдин жуьреда къабулзава ва, гъикъван чалимишвилер чна авуртлани, гуьруьш хъунал рази жезвач. Эцигунрин кваллахдал къадагъа эцигун - им вуч лагъай члал я? Ин-

санрихъ икърарар, ипотекадин тайинар-навай вахтар авайди я. Бес кваллах акъвазарайла, абурун жаваб ни гузвайди я? Мус алудда и къадагъа? Вучиз ам эцигнавайди я? Суалар гзаф ава, жавабар жагъизвач. Им дуьз рехъ туш. Властди вичи ийизвай крарин гъавурда тун, бизнесдихъ галаз рахун лазим я. Эгер ик тавуртла, властди вичиз ийизвай ихтибар квалдарзава", - наразивална ада.

Къенин юкъуз бизнесдал гъалтзавай мад са четин месэла, БИСОМ-дин руководителди лугъузвайвал, государстводин патай куьмек тахъун я. Францияда кваллахдин цийи 50 чка арадал гъунай республикадин виридалайни виниз тир награда гузва. Чина лагъайтла, кваллахдин чкаяр арадал гъуни бизнесдинни властдин арайриз саклани тагъсирзавач. Ада хабар гайивал, республикадин виридалайни члехи цлуд карханади ("Зеленое яблоко", "Визаж Косметикс", "Капитал Инвест", "Киргу", "Целитель" ва ик мад) тахминан 50 агъзур кас кваллахдалди таъминарзава.

Гъвечи ва юкъван бизнесдиз куьмек гудай гич са программадайни Дагъустандиз пул къевезвач, и рекъиз гич кепекни чара ийизвач. Хуьруьн майишатдин хилелай гъейри, амай маса хилериз государстводин патай са куьмекни авач.

"Гъвечи ва юкъван бизнес виликди тухун патал Федеральной корпорация арадал гъанай, адан кыле Александр Баверман акъвазна. Ам Дагъустандизни атанай. Алатай йисуз корпорацияди чи республикадиз чаз документар дуьздаказ туькълуьриз чирун патал са бригада пешекарар ракъурнай. Малум жезвайвал, чавай государстводин патай куьмек ишлемишиз тахъунин себеб чарар дуьздаказ ацлуриз тахъун я. Гъаниз килигна, са жерге пешекарар ина тайин къадар вахтунда яшаммиш хъана. Амма вири крар твар патал ийизва. Дагъустандиз атана, ихтилатар авуна, хинклатлуьна, хъфизва, гъа идалди вири куьтыгъ жезва", - лагъана бизнес-тешкилатдин руководителди.

Гъа са вахтунда чи халкъ ахътинди я хъи, ам куьмек галачизни кваллахиз гъазур я. Кланзавайди ийизвай кваллах, куьтазвай пай виле акун, саймишун, кваз къун я, лугъузва А.Пахрудинова. Ик хъайила, карчийрин гъевес квахъдач, абуруз чпи ийизвай кваллахдихъ гележе авайди, ада хийир гъизвайди аквада. И кар себеб яз, Махачкъаладин Бизнес-тешкилатди 2016-йисуз сифте сеферда "Агалкъун" твар ганвай премия тешкилна. Амма карчийрин тлалабуналди премиядин твар дегишарна, гила адаз "Къабулун" ("Признание") лугъузва, вучиз лагъайтла, жемятди, халкъди, властди къабулунин бизнесдиз цийи къуватар гузва, ам виликди тухузва ва гъа и кар я гъамиша бес тежезвайди.

"Къабулун" премия ва статуетка гунин шад мярекат 11-июндиз Махачкъаладин Урусин драмтеатрдин дараматда кыле фена. Республикадин 500 карчи ва абурун хизанар кватл хъанвай залда кыле тухвай конкурсдин 12 номинацияда гъалиб хъайибуруз Дагъустандин художникри гъазурнавай ва М.Гъажиеван тварунихъ галай заводда буьруьнжидикай туькълуьрнавай статуеткаяр ва пишкешар гана.

Амина МУСЛИМОВА

Махачкъаладин Дуствилин Квалле РФ-дин хуьруьн майишатдин министрдин сад лагъай заместитель Жамбулат Хатуован ва РФ-дин Гъукуматдин Председатель Артем Здунован регъбервилик кваз республикада хуьруьн майишат вилик тухунин месэлайриз талуьк семинар-совещание кыле фена.

Мярекат ачухдайла, премьер-министрди къейд авурвал, хуьруьн майишат республикадин экономика виликди тухузвай гужлу къуватрикай сад я. Республикада АПК-дин суьрсет къецепатан уьлквейриз маса гунин кваллах мадни гегъеншарун, мелиорациядин месэлаяр гъалун, прунз гъасилун, хипехъанвал, малдарвал, уьзъмчивал вилик тухун патал хейлин кваллахар кыле тухузва.

Къулай шартлар тешкилзава

Ада совещанидин иштиракчийриз са жерге месэлаяр гъалун патал федеральной ва республикадин бюджетрай чара ийизвай финансрин такъатар нетижалудаказ ишлемишунин месэлайриз къетлен фикир гуниз эвер гана.

"Чна члехи программадик къил кутуна ва майишатрин уртах дигидай цин сетар ремонтун ва цийикла туькълуьр хъувун патал республикадин бюджетдай 500 миллион манат чара авуна", - лагъана А.Здунова.

Жамбулат Хатуова фикир къилин вад месэладиз гана. Ада совещанидин иштиракчийрин рикел хайвал, уьлкведин АПК-дин вилик муьквал тир вад йисан вахтунда къецепатан уьлквейриз маса гузвай суьрсетдин къадар къве сеферда артухарунин месэла эцигнава. "Россиядин регионри тестикъарзавай планра чна хуьруьн майишатдин производстводин къадар къве сеферда гзафарун патал къулай шартлар ва лазим рекъер туькълуьрзава. Гъа ихътин месэла Дагъустандин виликни акъвазнава", - лагъана ада.

Министрдин заместителди РФ-дин АПК муьквал тир 5 йисан вахтунда виликди тухун патал хъанвавай ва муьквар РФ-дин хуьруьн майишатдин министр Дмитрий Патрушев Дагъустандин Къил Владимир Васильевахъ галаз гуьруьшмиш хъайила, веревирд авур асул месэлайриз фикир гана. И месэлаяр мелиорациядин къурулуш алай аямдин истемешунрихъ галаз къадайвал туькълуьрунихъ ва виликди тухунрихъ, цийи жуьредин технологияр кардик кутунихъ галаз алакълалу я.

Вилик эцигнавай месэлаяр къилиз акъудун патал, Жамбулат Хатуова къейд авурвал, неинки государстводин патай еке куьмекдик умуд кутун, гъакни агропромышленный комплекс идара авунин къурулуш авайдалай хъсанарун, хуьруьн майишатдин кооперация виликди тухун лазим я.

"Чун, Дагъустандин руководство ва, къилинди, республикадин аграрияр сад садан гъавурда лап хъсандказ гъатзава, гъикл ва гъи патахъ виликди фидатла, вуч авуна кланзаватла, гъадан патахъай фикирар сад я. Эгер чаз жуван суьрсет къенепатан ва къецепатан базарра маса гуз кланзаватла, чакъ алай аямдин гъалдай тадаракар, маса гудай система ва алай аямдин технологирал бинеламиш тир производство хъун лазим я. РФ-дин члехи пай регионра, гъакл Дагъустандани ихътин шартлар нетижалудаказ арадал гъиз

башламишнава. Производстводин къадар артухариз жедат, амма чна гъакни кыле тухузвай кваллахди гъизвай къазанжийрин къадарни артухарна кланда", - лагъана ада.

Алай йисуз Россияди къецепатан уьлквейриз суьрсет маса гунин жигъетдай къунвай чкаяр мягъемарунин кваллах давамарунихъ галаз алакълалу яз ада къейдна: "Чна фикирзавайвал, хуьруьн майишатдин суьрсет къецепатан уьлквейриз къвердавай гзаф маса гунин месэла чи тлем акакъдайди я. Месэла, уьлкведидилай къерехда маса гузвай лапагрин яклун къадар 2500 сеферда артух хъанва. Чаз Дагъустанда гъасилнавай лапагрин як гъам къенепатан, гъам къецепатан базарра бренддиз элкълена кландай".

Ж.Хатуов инанмиш тирвал, кваллах къил-къилеллаз туькълуьрлайтла, хуьруьн майишатдин гич тахъайтла 50 кооператив арадал атун лазим я. Ихътин тешкилатра кватл жез,

фермерривай гъасилзавай суьрсет дуьз стандартрин сергъятра аваз маса гуз жедат. Къецепатан базарриз акъудзавай суьрсетдин къадар артухарунин ниятдалди, ада хабар гайивал, гъукуматди государстводин патай алава куьмек гун фикирда къунвай махсус программа туькълуьрнава.

РФ-дин Гъукуматдин Председателдин заместитель - хуьруьн майишатдин ва недай

суьрсетдин министр Абдулмуслим Абдулмуслимова хабар гайивал, Россиядин субъектрин арада Дагъустан Республикади лапагрин къадардал гъалтайла - сад лагъай, гъасилзавай уьзъмрин къадардай - къвед лагъай, ири карч алай маларин ва гзаф йисарин тарар цанвай чилерин къадардай - пуд лагъай ва гъасилзавай емишрин къадардай къуд лагъай чка къазва, Россиядин чилел гъасилзавай майваирин санлай къачур къадардин 8,3 процент Дагъустандал гъалтзава. Малум хъайивал, эхиримжи 10 йисан вахтунда сифте сеферда яз ципицрин бегъердин къадар 178,3 агъзур тонндив агакъариз алакъланава. Куьгъверрин майданар эхиримжи пуд йисан вахтунда 23 агъзур гектардин гегъенш хъанва ва 367 агъзур гектардив агакъанава, 4,6 агъзур гектардин чилерал багълар арадал гъанва.

Вице-премьерди къейд авурвал, алатай йисуз республикадин производстводин куьмекдалди хуьруьн майишатдин 230 машин - техника (санлай 316 миллион манатдин къимет авай) маса къачунва. "Къенин юкъуз республикадин агропромышленный комплексдин кар алай хилер мелиорация, прунзчивал ва хипехъанвал я. Алай йисуз, эхиримжи 20 йисан девирда сифте сеферда яз, республикадин бюджетдай мелиорациядин хилез 500 миллион манат чара авуна, и такъатри алай аямдин истемешунри къадайвал 17 агъзур гектар чилел мелиорациядин къурулуш арадал хкидай ва алава 1 миллиард манатдин къимет авай хуьруьн майишатдин суьрсет гъасилдай мумкинвал гуда", - лагъана министрди.

Хуьруьн майишатдин производствода кооперация виликди тухунин месэладай "Корпорация МСП" АО-дин хуьруьн майишат виликди тухунин дирекциядин советник Алексей Рохлин рахана.

Гуьгъуьнлай республикадин аграрийри РФ-дин хуьруьн майишатдин министрдин сад лагъай заместителдиз суалар гана, риклик квай месэлаяр веревирдна.

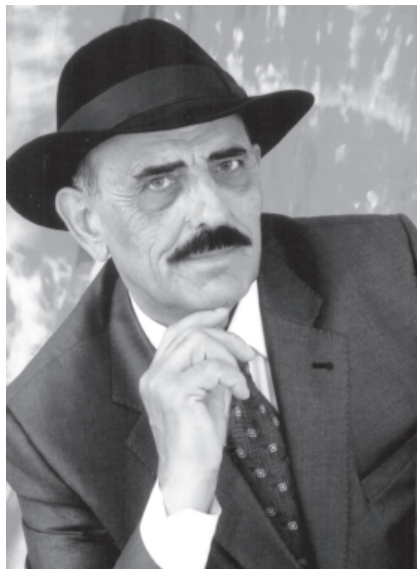
Совещанида гъакни РФ-дин хуьруьн майишатдин министерстводин набататчивилин, механизациядин, химизациядин ва набататар хуьнин депортаментдин директор Роман Некрасова, РФ-дин Халкъдин Собранидин аграрный политикадин ва тлбиятдикай менфят къачунин рекъай Комитетдин председатель Асият Алиевади ва са жерге маса пешекарри иштиракна.

Ибрамхалил Рамазанован - 75 йис

Мерд АЛИ

АРТИСТАР, зи фикирдалди, яшлу Ахъайилани, жегилдиз амукуьн патал халкнавайбуру я. Чпин жегилвиллин ашкыдалди, гевесдалди, сегне ва инсанар клан хьуналди абуру яшар хьанвайди кьалурдач. Тамашачийрини абурулай чешне кьачуда. Дуьз лагайтла, абурун кьугьунин, сегнедал яратмиш-завай кьаматрин таьсирдик акатна, чебни са хейлин жегил хьхъайди, кьуьне-рилай дердерин пар алудайди хьиз гьис-сда. Им бес "жегилвиллин илим" тушни!

Сегънедин "Гьамбал"

Лезгийрин госмуздраттеатрдин кар алай пар чпин хивез кьачунвай артистрин еке дестени (Абдул Гьабибов, Мирзебег Мирзебегов, Эдуард Багышев, Мамед Мамедов, Шейхи Закерьяев, Агъахан Агъаханов), винидихь лаганвайвал, "жегилвиллин илим" гвайбуру, гьамиша жегил руьгь хуьзвайбуру я. Им тлебиатди абуру ганвай пай, чун, тамашачияр, патал бахт хьиз я аз.

Тамашачийрин рикл алай, адетдинди тушир бажарагьдин сагибрикай сад, зи фикирдалди, вичел "Сегънедин гьамбал" лакаб акьалтнавай юморинни айгьамрин, кьемеда хуьруьнринни кьуруькрин ролра гзаф жезвай Дагьустандин халкьдин артист **Ибрамхалил Рамазанович РАМАЗАНОВ** я.

А кас гьакл сегнедал экьечлун бес я - зал капари кьарсурда, гагь-гагь цуькверин клунчларин сел кьава. Ада "Мешеди Ибад" тамашада тамамарай Гьамбалдин ролди ам, гьамбал хьиз ваь, айгьамрин гьамбар хьиз машгьурайдал шак алач. Театрдин критикини и кар кьейдна.

Амма Ибрамхалила, "Шарвили" эпос сегнеламишайла, виридалайни кар алай игитдин - Шарвилидин руьгь, кьамат, алакьунар сегнедиллай кьалурайла, вирида гьиссна хьиз, им чаз чидай Ибрамхалил ваь, масад я! Адалай лап зурба пагьливанрин, сердерин, пачагьрин роларни устадвилелди тамамариз жезва кьван!

Гьикьван ам юморист, кьемедачи ятла, гьакьван ам зурба руьгь, кьуват авай пагьливанни я!

Икл, ада тамамарай Шарвилидин ролдай артистдиз Дагьустан Республикадин Госпремия гун дуьшуьшдин кар тушир. (1995-йис).

Идалай гьугьуниз Ибрамхалил Рамазановича сегнедал "Гьажи Давуд" тамашада (драмада) Урусатдин император 1-Петрдин нуфузулу кьамат гьуни артист мадни машгьурна. Адан агалкьунар "Дагьустандин халкьдин артист" лагай члехи гьуьрметдин твар гуналди кьейдна. (2000-йис).

Эхь, вичин вахтунда (1967-йис) Кьасумхуьруьн райондин (гила Сулейман-Стальский) автоклубдиз атай жавандикай кье, вичин яшар 75-дав агакьнавайла, республикадилай кьецени, лезги та-

машачияр авай кьван чкайра машгьур артист хьанва! Еке бажарагьдин устад! Сегнедал ам 100-лай гзаф жуьреба-жуьре ролра кьугьвана...

Заз Ибрамхалила шиирар клелунин устадвални гзаф хуш я. Вл.Маяковскийдин, Алирза Саидован, Жамидинан, Лезги Няметан, гьакьван чеб чпиз ухшар тушир, амма лап зурба пафосдин (гражданвиллин ва ватандашвиллин гьиссер квай) эсерар ада акл клелда хьиз, яб гузвайдан ивида звал гьатда. Чалан гьуьзелвиллин ва деринвиллин гьавурда акьун патал гьам хьтин устадрин сес чи мектебрани хьайитла, мадни члехи гунуг жедай.

Зи рикел лезги сегнедин члехи гьетерикай сад хьайи РФ-дин лайихлу артист Абдулкадир Сайдумова Ибрамхалилакай кьхьенвай шиирдин царар жквезва:

*Клубд вилек инсанар ква,
Афишадал кватл хьана.
Ибрамхалил кваз акурла,
Вирибуруз шад хьана.
Бязибуру адан тварни
Бурдугу! я лугьузва.
Ангье атла кьакьанди я, -
Тлуб туькьуьриз, кьалузва.
Пагь, Гьамбалдин ролдани ам
Устадвиле кьугьванай.
Шумуд сефер, капар ягьиз,
Ам сегнедиз хканай.
Ам чи халкьдин артист я кье
Лугьузва гьар бубади.
Ам кьван кьакьан вуж ава чакь?
Чи Шарвили - зурба тир!..*

1.Бурдугу - "Фасине" тамашадин игит.

И гафарихь гьакьикьат гала. Вичин вири уьмуьрда ам, гьа сегнеда хьиз, сифте акурла, гьакьван секин, бязи вахтара аял хьиз ихтибарлу, виридахь агьадай, гьа са вахтунда рикле, руьгьда илгьамдин целхемар кузвай зигьинлу инсан я! Эгер са Шарвилидин монологуар кьачуртлани, ада лезгийрин милги сегнедин лап хьсан кьаматрин хазила вичин бажарагьдалди нурулу ва гужлу ийизва.

Халкь (тамашачияр) - адал, ам вич сегнедиллай чал хуьурезва. Чи рехнейрал, зайифилерал, чи гьалатрал, кьуру фурсаларни дамахрал хуьурезва, И карди чаз чи руьгьер, риклер туькьуьлрикай миьхьдай умкинвал гузва. Им я Ибрамхалилан эбеди "жегилвиллин илим"!

Вичин пешедикай устадди вичи лагьанва:

*Артист я зун, заз зи пеше масан я.
Чи сегнейрай шадриз кланда заз
гьар сад.
Чиник хьвер квай инсан гьикьван
хьсан я,
Кьуй гьамиша куь гьугьуьлар
хьурай шад...*

* * *

Адан 75 йис тамам хьанвай йикьара чазни лугьуз кланзава:

*Ви руьгь сагьрай, Куьр Меликан
неве-хва!
Мадни артух хьурай илгьам ви захал!
Сегнедиллай дилвардиз чав рахаз,
Акурай чаз вун - Шарвили - чи арха!
Ви айгьамар - вагьрамар я
нефсетлриз.
Инад кьада явакьанрин хесетриз.
"Генг майданар - элдин паклу
адетризи!" -
Ингье ви кар - жуьрэт я чи жесетризи!
Лезги сегне ви квал, ви кьул, бине яз,
Шарвилидин турни гьакьван вине яз,
Кьуй машгьур хьуй игитвиллин
чешнеяр!
Рагьул тежер, секин тежер
чешмеяр!..*

Ви юбилей тебрикзавай "ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" редакциядин коллектив.

РД-дин Госпремиядиз кьалурнава "Абилейсан марф"...

Куругьли ФЕРЗАЛИЕВ

И муькьвара РД-дин Кьилин патав гвай комиссияди илимдин, техникадин, литературдин, публицистикадин, искусстводин ва архитектурадин хилерай 2019-йисуз РД-дин Гьукуматдин премияр гун патал кьалурнавай кьвалахрин сиягь малумарнава. Гьа са вахтунда премияр гун патал кьалурнавай эсеррикай веревирдер кьхьин патал гегьенш кьатаризни эвер ганва.

Шад жедай кар ам я хьиз, литературадин хилей кьалурнавай эсеррин жергеда лезгийрин твар-ван авай шаир, филологиядин илимдин доктор **Фейзудин Рамазанович НАГЬИЕВАН "Абилейсан марф"** ктабни ава.

Халкьдин рикл алай явллу шаирдин, халисан ватанпересдин твар заз жув мектебда клелзавай ученик тир члавалай малум я. Ам РД-дин медениятдин лайихлу кьуллугьчи, лезгийрин кьагьриманвиллин "Шарвили" эпосдин, машгьур лингвист

Мегьамед Гьажиеван тварарихь галай премийрин сагиб я. Публицистикада кьазанмишай агалкьунри адакай "Кьизилдин лекь" премиядин лауреатни авуна. 2012-йисуз адаз "Литература" номинацияда "Россиядин халкьарин Артиададин лауреат" лагай твар ва кьизилдин медаль гана. Яратмишунрин рекье адахь мадни гзаф наградаар ава...

Фейзудин Нагьиеван эсерар фадлай учебникрани гьатнава, гзаф кьадак чларариз машгьур композиторни авазар кьхьенва. Ам "Терсепулда йиф", "Капал кьхьинар", "Кьванцел биришар", "Хважамжамни Яргьуруш", "Цавай кьвазва муьгьуьббатдин авазар", "Гарал теменар", "Зенг ва кьван", урусдалди акьатнавай "Три песни", "Звезды смотрят глазами твоими" ва маса ктабрин автор я.

"Абилейсан марф" 2014-йисуз Махачкьалада, 464 чиникай ибарат яз, Дагьустандин ктабрин чапханада акьатна. Ктабда шаирди жуьреба-жуьре йисара кьхьенвай шиирар, поэмаар ва драмаар гьатнава.

Адан яратмишунриз Гьажи Гашарова, Гьаким Кьурбана, Рагьимхан Келбеханова, Тажидин Агьмедханова, Арбен Кьардаша, Абидин Камилова, Нариман Рамазанова, Руслан Кьадимова, Агьмед Агьмедова, Жамияла Гьасановади, Райсама Фатуллаевади, Мегьамед Атабаева, Халидин Эльдарова, Владимир Фирсова, Ашот Сагратяна, Семен Липкина, Юрий Борева ва хейлин масабуру хьсан кьимет ганва. Кьейд ийиз кланзава хьиз, кьилди ватанпересвиллин темадикай рахайтла, Фейзудин Нагьиев зун патал сад лагай чкадал алай шаир я. Публицистикада хьиз, шииратдани ада хьиз халкьдин, ватандин месэляар веревирдзава, милливал кьалурзава.

И фикир субутун патал профессор, литератураверед Рагьимхан Келбеханова Фейзудин Нагьиеван гьакьиндай кьхьей келимаяр рикел хьун бес я: "Фейзудин Нагьиев алай девирда шииратда активвилелди кьхьизвай шаиррикай сад я. Чи гзаф шаирри хьиз, амма вичиз хас хатлуналди Ф. Нагьиева лезги ватандихь, халкьдихь, галаз алакьалу гзаф месэляар кьарагьарзава ва абур вичин шиирра гьалзава".

"Лезги газетдин" 2001-йисан 17-майдиз акьатай нумрада машгьур писатель ва алим Гьаким Кьурбана кьхьей макьаладайни Ф. Нагьиев халкь сад хьхьунин женгчи шаир тирди ашкара жезва: "Нагьиеван шиирри, царари риклерай-риклериз физ тикрарзава: милли руьгь гьикьван мягькем жеда, гьакьван халкьни мягькем ва сагьлам жеда".

Шаирдин яратмишунриз талуькь яз мад са тереф кьеттендаказ кьейд ийиз кланзава. Вич

чалан деринрикай, адан тлал алай месэляарикай хьсандиз хабар авай алимни тирвилляй, шаирдин эсеррин члалан девлетлувиллини кьетленвилли клелчи гьейранарзава. Кутугай чкадал кутугай гаф ишлемишиз алакьунни кьхьизвай гьар са касдин бажарагьдинни чирвилерин сергьятар тайинарзава. И жигьетдайни шаир тафаватлу я. Вирибуру патал са акьван малум тушир хейлин гафарни Фейзудин Нагьиеван эсерри чириз куьмекда, рикелай алатнавайбуру рикел хьизда, чи члалахь еке мумкинвилер авайди ва ам вилик физвайди чир жеда: аксидар, ах, бажит, басаратбагьлу, бедрягьхана, бицих, бушлугьхьли, вервецл, вирнеяр, витл, гав, гандазвал, гьараз, гьарем, дегьел, жазачи, кьурусар, кьалгьанлух, кьемедачи, лахьут, пен, суьзенаг, тежрибахана, хаинкар, цуцрух, явшанлух, элген...

"Абилейсан марф" кьве паюникай ибарат я. "Зи лезги ватан, зи лезги чилер" паюна инсандикай, тлебиатдикай, чиликай, инсанрин рафтарвилерикай, инсандин тлебиатдихь галаз авай алакьайрикай, хьиз члални меденият хуьникай, кьве чкадал пай хьанвай халкьдин кьисметдикай кьхьенвай эсерар гьатнава.

"Ватандин кьванер" паюна шииратдин члехи эсерар - "Кьванцикай риваят", "Муьгьуьббатдикай риваят", "Кьуруш" - тарихдин поэма, "Хважамжамни Яргьуруш" драмадин мах, "Кра Мелик" трагедия ва масабур гьатнава.

Ктабрин сифте чина адан метлебдикай ганвай куьруь баянда кьейднавайвал, шаирдин эсеррай хьиз члалан деринвални генвал, кьетлен хатл, кьатлунрин алем, милли тарих ва меденият акьазва.

"Кьванцикай риваят" эсерда инсанрин гьилера алат яз, кьваллин цлан материал яз кьуллугь авур, гила вич небетдин сурун кьилихь акьвазиз мажбуру хьанвай кьванци вичин залан кьисметдикай ихтилатзава. Эсердай акьвазвайвал, кьванери, дагь хьиз санал кватл хьана, душманрин рехь клевирзава. Кьван чилел ва халкьдин уьмуьрда кьиле феи ва кьхьайрин шагьиддиз элкьхьенва. Инсан мидаим уьмуьрдиз хьфейлани, гьам кьегьалдин, гьамни кичерхьандин сурун кьилихь кьван акьваззава. Шаирди, кьене целхемар секин хьанвай, инсанди тлебиатдиз кьалурзавай жавабдарсуз рафтарвилери кьалабулух кутунвай кьванцин секинвиллин сир ачухзава.

"Муьгьуьббатдикай риваят" эсердай чаз дуствилинни кланивиллин кьуват, клани инсан патал чан гузни гьазур тир чешне, халисан вафалувал акьазва.

"Кьуруш" - тарихдин поэма квекай ятла, адан тварци вичи лугьузватлани, шаирди и эсерда кьурушвийрикай, абурун кьисметрикай кьхьенвай тарихдин деллар вирибуруз итижлу жеда. Поэмада кьурушвийрин кьисметда хьайи дегишвилерикай, абуру Дагьустандин тарихдикни медениятдик кутур паюникай, кьурушвийр зегьметдал кьару инсанар тирдакай... суьгьбетзава.

Зи фикирдалди, ктабда гьатнавай гьар са эсердикай газетдин макьалада кьилди рахунин чарасузвал авач. Акьвазвайвал, "Абилейсан марф" ктабди адан автордиз хас са шумуд тереф ачухзава, абур мад сеферда тестикьарзава: халкьдин тарих, меденият, члал хьсан чидайди; вилегьвилелди халкьдин ивиррин кьайгьу члугьвазвайди; метлеблу эсерралди халкьдиз сейли хьанвайди; вичин эсеррин кьимет са члавузни зайиф тежедайди...

Лезгийрин умуми тарихда Фейзудин Рамазанович Нагьиеван кьвалахар-гьерекатар кьилдин са вакьия я. Шаирдин ктаб гьукуматдин премиядиз кьалурнавай Дагьустандин писателрин Союздин тереф зани тамамвилелди хуьзва. Гьикл хьайитлани, "Абилейсан марф" (абилейсан/абулейсан - берекатни бегьер артухардай гатфарин марф) ктаб бе-гьерлуьди, берекат галайди я. Умудлу я, гьукуматдин премия тайинардай махсус комиссиядини и кар тестикьарда ва адаз кутугай кьимет гуда.

Республикада - мугъманвиле

Регина СЕМЕДОВА

ВОЗ-дин делилрал асаслу яз, эхиримжи кьве цуд йисуз вири дуьньяда риклинни дамррин азарар (ССЗ), инсанар кынал гьалтайла, сифте чкадал алаз хьун сир туш. Медицинади йигин еришралди виликди камар къачузватлани, азаррин вилик пад кьуниз артух фикир гузватлани, гьалар гьелелиг къалабулук кутадайбур яз амазма. Уьлкведин, гьакI чи республикадин здравоохраненидин министерствойрини чIуру гьаларин вилик пад кьун патал еке кIвалах кьиле тухузва. ИкI, Дагъустандин здравоохраненидин министерстводин сайтда хабар ганвайвал, и йикъара РАН-дин академик, В.А.Алмазован тIварунихъ галай НМИЦ-дин (медицинадин ахтармишунардай милли центр) генеральный директор, Россиядин кардиологиядин обществодин президент Евгений Шляхто кьиле аваз федеральный пешекарар республикадин рикин азаррикай сагъардай медицинадин чIехи идарайриз килигна, абурун кIвалахдихъ галаз таниш хьана.

РД-дин здравоохраненидин министр Жамалудин Гьажибрагъимовни галаз мугъманар республикадин клинический больницадиз (РКБ) фена. Абур реанимациядин ва дамррин хирургиядин отделенийрин мумкинвилериз, анра яратмишнавай къулайвилериз килигна. Мугъманри вири крариз итижна - и отделенийр тадаракралди таъмин тир гьалдикай, къутармишиз тежезвайбурун къадардикай, гьатта азарлуьривай абур чпив агакъзавай куьмекдилай разияни, тушни лагъана хабарар кьуна. Кардиологар РКБ-дин рентген-эндоваскулярный хирургиядин отделенидин ва ЦСЭМП-дин (центр специализированной экстренной медицинской помощи), гуьгьунлайни Махачкъала шегьердин 1-нумрадин клинический больницадин эндоваскулярный хирургиядин отделенидин ва кардиологиядин отделенидин БИТ-дин (блок интенсивной терапии) кIвалахдихъ галаз таниш хьана. Медицинадин идарайриз килигдайла кьулукъ Дагъустандин здравоохраненидин министерствода совещание кьиле фена. Анал уьлкведин машгъур кардиологари республикада кардиологиядин хиле

хъсан патахъ хьанвай дегишвилер кьейдна, гьа са вахтунда ам мадни вилик тухун патал авай еке мумкинвилерни къалурна.

Совещанидал алай вахтунда эвелимжи фикир гана кланзавай месэлайрикай сад ОКС (острый коронарный синдром) авай азарлуьриз куьмек тешкилун тирди кьейдна. Министертстводик акатзавай хейлин меидараяр яргъа хьун, идахъ галаз сад хьиз анрай азарлуьр больницадиз агакъаруниз гзаф вахт фин себеб язни, кьилди къачуртIа, Буйнаксдин ЦГБ-да инсанар амай чкайрилай гзаф кьенвайди раижна. Совещанидал и месэла тамамдаказ ва дуьм-дуьзвилелди гьалунин къарар къабулна.

Алай вахтунда чи республикада ангиографиядин 5 тадарак - РКБ-да, РКБ-дин ЦСЭМП-да, Махачкъаладин 1-нумрадин ГKB-да, кардиологиядин ва риклинни дамррин хирургиядин центрада ва Р.П.Аскерха-

нован тIварунихъ галай хуси касдин центрада ава. Атанвай кардиологрин гафаралди, чи республикадин агъалийрин къадардал гьалтайла, абур бес къадарда ава. Амма Дагъустанда рентген-эндоваскулярный хирургин къадар тIимил я. Идахъ галаз сад хьиз эхиримжи вахтара РД-дин здравоохраненидин министерстводи и хилляй пешекарар гьазуруниз ва желб авуниз артух фикир гузва.

Совещанидал инфаркт хьанвай азарлуьр патал аорто-коронарное шунтирование хътин важиблу къайда ишлемишуникайни рахана. Идалайни гьейри, къвед лагъай сеферда инфаркт хьунин вилик пад кьунин серенжемрал, гьакIни неврологиядиз талукъ къуллугъдин кIвалах вилик тухунин, гьа гьисабдай яз мефтIеда ивидин кIвалах къайдадикай хъатунихъ галаз алакьалу яз инсанар кьинин дуьшуьшар тIимиларунин месэлайрални акъвазна.

Федеральный дережадин пешекаррин делегацияди вичин кIвалах Дагъустанда кьиле физвай СКФО-дин кардиологрин "ЦIийи технологияр - здравоохраненидин практикадиз" конгрессда иштиракналди давамарна.

Баркалла алаз

М.НАРИМАНОВ

Къе аз вичин уьмуьр рикел аламуькдай крар авуналди кечирмишай, ери-бине Ахъегъай тир духтур-офтальмолог, медицинадин илимрин кандидат (1979-йис), профессор (1989-йис), медицинадин къуллугъдин подполковник, отставкада авай полковник, рагъметлу СУЛТАНОВ Мамед Юсуфовичакай суьгьбет ийиз кланзава. Гзаф аялар авай лежбердин хизанда дидедиз хъайи ада итижлу ва гзаф вакъайриг аванвай уьмуьр кечирмишна.

ский академиядин советдин къарардалди Султановаз медицинадин илимрин кандидат-вилдин дережа гана. Ахтармишунрин кIвалахар давамаруналди, ада 1979-йисуз гьа ина медицинадин илимрин докторвилдин диссертацияни агалкъунралди хвена.

Военный къуллугъдилай элячIайдалай кьулукъ 1979-йисуз Мамед Юсуфович хизанни галаз Бакудиз куь хьана. Ина З.Алиевдин регъбервилек кваз ада вилерин азаррин патологиядин лабораторияда илимдин чIехи къуллугъчивиле кIвалахна. Зарифа Алиева Азербайжан Республикадин а вахтунин президент рагъметлу Гьейдар Алиеван уьмуьрдин колдаш тир. 1982-йисалай М.Султанова Азербайжандин А.Алиеван тIварунихъ галай духтуррин пешекарвал хжаждай госинститутда вилерин азаррин кафедрада кIвалахна. 1986-йисуз ам и кафедрадин кьиле акъвазна. 1989-йисуз адаз профессорвилдин тIвар гана.

Профессор М.Султанова офтальмология-дик, иллаки дакриологиядик (медицинадин и хиле нагъв арадал атур чIур хьунин себебрай кьил акъудзава, идахъ галаз алакьалу азарар сагъарзава) чIехи пай кутуна. Ада зегьмет чIугур йисара илимдин 186 кIвалах, 4 монография, методический теклифар чагдай акъудна, 8 изобретение гьазурна, рационализаторвилдин 87 теклиф гана. Мамед Юсуфовичан вад ученикди кандидатвилдин, кьве касди докторвилдин диссертацияр гьазурна, агалкъунралди хвена.

М.Султанован регъбервилек кваз Азербайжандин хейлин духтурри-офтальмологри практикадин чирвилер къачуна. И вахтунда хирургиядин практикадиз къетIен фикир гузвай. Ада кIвалахзавай йисара кафедрада педагогический кIвалахдин ери датIана хъсанарзавай. Азарлуьр сагъар хъувунин алай аямдин хирургиядин ва терапиядин къайдаяр практикада ишлемишзавай. ИкI ишигъдин органдин азаррин къетIенвилер чирунин рекъай ахтармишунрин кIвалах кьиле тухузвай. Военно-медицинский академиядин офтальмологиядин кафедрадихъ галаз таниш пешекарвилдин ва карчивилдин алакьаяр хуьзвай. Къе кафедрадин илимдинни ахтармишунрин, сагъламардай ва педагогвилдин кIвалах Мамед Юсуфовичан ученикри давамарзава.

Инсанвилдин къилихар авай, гафунин вири манада халкъдин духтур хъайи Мамед Юсуфович 1999-йисан 3-апрелдиз рагъметдиз фена. Гзаф ахъегъвийриз еке хажалат хьана, гьикI хьиз гьар йисуз, отпускъ къачуна. Ахъегъиз хтайла, ада вичин патав къевезвай районгълийриз гьам гафуналди, гьамни кардалди алакьдай куьмекар гудай. Мамед Юсуфовича а йисара вилерин азарри тади гузвай цIудралди ахъегъвийриз операцияр авуна ва дарманралди куьмекна. Кылинди ам я хьиз, ада тамамарзавай къуллугъар ва ийизвай операцияр пулсуз тир. Мамед духтур рагъметдиз фин иллаки тIимил таъминвал авай агъалийри патал еке магъурвал хьана. Районгълийри лап хъсан инсан ва чIехи алим Мамед Юсуфович хуш келимайралди рикел хкизва. Эхъ, дугъриданни, хъсанвал квахъдач.

Министрдин гуьруьш

ЧИ МУХБИР

Алатай гьафтеда РД-дин здравоохраненидин министр Жамалудин Гьажибрагъимов П.А. Герценан тIварунихъ галай онкологиядин институтдин кар алай пешекаррихъ галаз гуьруьшмиш хьана. Делегациядик институтдин директордин заместитель Юрий Самсонов, илимдин чIехи къуллугъчи Инна Дрошнева ва химиотерапевт Анна Пайчадзе квай. Москвадай пешекарар Дагъустандин агъалийриз онкологиядин рекъай гьихътин куьмек гузватIа ахтармишун патал атанвай. Гуьруьшдал республикада и рекъай кьиле тухузвай кIвалахдикай, кьилди къачуртIа, Дагъустандай уьлкведин маса регионриз физвай азарлуьрин къадар тIимил хьун патал къабулзавай серенжемрикай лагъана. Ж.Гьажибрагъимован гафарай малум хъайивал, Дагъустанда меидарайрин материально-технический база хъсанарун, гьакI духтуррин пешекарвал хжажун патал инлай кьулукъни чалишмишвилер артухарда. Юрий Самсонова Герценан тIварунихъ галай институт и жигъетдай алакьдай вири жуьредин куьмекар гуз гьазур тирди кьейдна. ИкI, кIвалах фадлай кьиле тухузва, чи республикадин пешекарри жуьреба-жуьре конференцияра, семинарра чирвилер, онлайн-консультациярикай менфят къачузва. Идалайни гьейри, 10-дав агакъна студентар радиологиядай республикада хъсан пешекарар хьунин макъсадалди и рекъай сифтегъан гьазурлухвал къачун патал Герценан институтдиз рекъе тунин жигъетдай икьрар хьанвай.

Гуьруьшдал онкологиядин гьар са дуьшуьшдикай ва сагъарун патал къабулнавай серенжемрикай делилар къалурнавай картотека (онкологический регистр) хъсанаруниз, азарлуьр санай-масанализ рекъе тун тешкилуниз ва онкодиспансердин диагностический база мягъкемаруниз талукъ месэлярни къарагъарна. Анал кьейд авурвал, цIи онкодиспансердин патав лучевой диагностикадин блок эцигунив эгечIада. Пуд мертебадикай ибарат тир дараматда МРТ-дин (магнитнорезонансная томография), МСКТ-дин (мульти-спиральная компьютерная томография), маммографиядин, рентгендин ва маса аппаратрикай менфят къачуз жеда.

Гуьгьунлай мугъманар республикадин онкодиспансердин кIвалахдихъ галаз таниш хьана. Абуруз гьакIни эцигзавай цIийи корпус къалурна. Анал кIвалахар акъвазна 10 йисалай виниз тир. ЦIи абурал "чан ахкъалтна", Дагъустандин Кьил Владимир Васильеван тIлабунилай кьулукъ федеральный центрадай ам эцигна акъалтIарун патал пулдин такъатар чара авуна. 40 койкадин чкаяр авай анаг и муьквара ачухун пландик ква. Пешекарар корпусдиз ва виниз тир дережадин тадаракриз килигна. Республикадин онкодиспансердин патав эцигзавай, са сменада 200 кас къабулиз жедай поликлиника акурла, мугъманри чпин разивал къалурна. ЦIийи объектри республикадин азарлуьриз махсус куьмек гун хъсанардайди кьейдна.

Булахриз яд хкведа...

М.МУСТАФИН

Муьквара чпин бине Ахцегь райондин Къехуьлрин хуьрйя тир са шумуд касдикай ибарат десте муниципалитетдин регьберрихь галаз гуьруьшмиш хьана. Абуру Къехуьлрин хуьрел чан хкунин месэла веревирдна.

Къейд ийин, и дагьлух хуьруьн бинеяр Цуругьрин хуьруьвай 6 километрдин яргъа экля хьанва. Хуьрйя куьч хьайибурун члехи пай алай

вахтунда Меьгарамдхуьруьн райондин Гилийрин хуьре яшамиш жезва.

Гьиле кьунвай месэладин гьакьиндай Ахцегь райондин кьил Осман Магьмудова икI лагьана:

“Чпин бинеяр чан хкиз кIанзавай ксарин гьавурда акьуна, абуруз куьмекар гана кIанда. Гадарнавай хуьрер арадал хкунихь район патал еке хийир ава. Дагьлара виридаз бес кьада чилер ацIанва. Вири сад хьунилай пара крар аслу я. И кардани чна сада-садаз куь-

мекар гун, гьил-гьилеваз кIвалахун чарасуз я. Республикадин кьиле-вайбуруни дагьлух хуьрера яшайиш хьсанаруниз, кьулай шартIар арадал гьуниз фикир гуьзва...”

Райондин кьили авур рахунри гуьруьшдин вахтунда арадал атай гьуьжет алай са жерге месэляри арадай акьудна.

Къехуьлвийрин дестедин кьиле авай Р.Селимова хуьрел чан хкун патал гьазурнавай махсус программа авайдакь ва ам федеральный “Возрождение горных территорий” программалик кутун чарасуз тирдакь лагьана.

Осман Абдулкеримова райондин администрациядин жавабдар кьуллуьгьчийриз РД-дин госпрограммадал бинеламиш хьана, гадарнавай хуьрерал чан хкунин махьсаддихь элкьуьрнавай муниципалитетдин программа арадал гьунин ва и месэладаз гуьзчивал тухудай махсус дестени кардик кутунин тапшуругьар гана.

Гила кьванер кIватI хьийидай вахт алуькнава. Меьгарамдхуьруьн районда кьве хуьрел (Чахчар, Маькар) чан хкнава. Аферин а хуьрерин жемьтриз! Дагьлух Къехуьлрин булахризни ятар хкведайдан чун чIалахь я.

Хьсан чирвилер гана

КIирийрин юкьван спортшколадин - интернатдин бинедаллаз Кьурагь райондин школяр акьалтIардалди са йис амай аялрихь галаз вад йикьан сборар (тарсарин 35 сят) тухвана.

И учебный сборриз абурун начальник - КIирийрин спортшколадин директор Надир Тагьирова ва штабдин начальник - Кьепиррин СОШ-дин военрук Садир Хариева регьбервал гана.

Отделенийрин командирарвиле Араблярдин СОШ-дин военрук Касим Гьайдаров, КIирийрин спортшколадин - интернатдин военрук Саид Тажибов, Ашарин СОШ-дин военрук Кьурбан Кьурбанисмаилов, Кьуьхуьррин СОШ-дин военрук Альберт Абдуллаев, КIирийрин СОШ-дин военрук Эльмар Медетов ва Кумухьрин СОШ-дин военрук Сердер Эскендеров тайнарнавай.

Сборар тешкилуни ва кьиле тухунин карда Кьурагьрин СОШ-дин директор Гьамид Мисриева еке куьмек гана. Ада и мярекатдин иштиракчяр чпин школадай гьанвай

яракьралди таьминарна. Ада гьакIни аялрихь галаз чуьлдин шартIара вердишардай серенжемарни кьиле тухвана.

Школаяр акьалтIариз са йис амай 38 аялди вад суткадин кьене яракьдихь гелкьуьннин, низамда аваз кьекьуьннин барадай ва гьакIни Россиядин Армиядин жергеяра ийизвай маса истемешуниз талуьк хьсан чирвилер гана.

3-нумра акьатнава

ЧИ МУХБИР

“Дагьустандин дишегьли» журналдин 3-нумра чапдай акьатнава. Адан жилдинал Дагьустандин госфилармониядин художественный руководитель, РД-дин искусствуйрин лайихлу деятель Ирина Нахтигалан шикил ала. Виолетта Ратенковади вичин очеркда Ирина Германовнадин музыкадиз бахшнавай уьмуьрдикай, кьенин юкьуз филармония авай гьалдикай ихтилатзава.

“Тек са уьмуьр тIимил я чаз...” кьил ганвай махьалада вири улкьведиз машгьур Алкьвадар Гьасан эфендидин тухумдай тир тежрибалу муаллим, краевед Нурият Имамона Алкадарскаядикай суьгьбетзава.

Игит дидедин ордендин ва гьукуматдин маса наградадин сагьиб, зегьметдин ветеран, 12 аял члехи авур кьайгьудар диде Кевсер Ашуровади гзаф аялар авай хизанда гь

месэла хьайитIани гьализ регьят тирди субутзава.

Литературадин чинар лезги тарихдин дамах тир СтIал Сулейманназ ва ам машгьур авурбурукай сад тир Эфенди Капиеваз бахшнава.

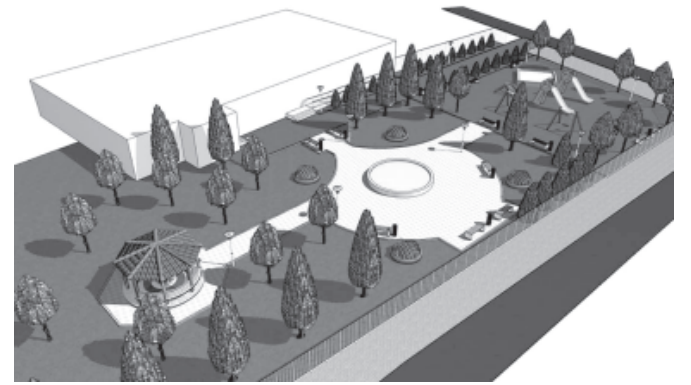
Булач Гьажиев себеб яз чав Дагьустандин тарихдин чинар, шикилар, суретар, кьетIен меденият агакьна. Журналда Хуна хуьрйя тир кьегьал руш Партудин кьисметдикай ихтилат физва.

Зурба шаир СтIал Сулейман дидедиз хьайидалай инихь 150 йис тамам хьунихь галаз алакьалу яз адан уьмуьрдин жуьреба-жуьре девирар кьалурзавай аялри чIугунвай шикилар журналдин 16-чинай аквада.

Кьез чидани? Кеферпатан Кавказда хашпарайрин виридалайни члехи ибадатхана - “Знаменидин килиса” Хасавюртда ава. “3и Дагьустан” рубрикади кьун и килисадин тарихдихь галаз танишарзава.

Журналдин 29-чина вичин хивез виридалайни важиблу ва баркаллу везифаяр (дидевилин, бадевиллин) кьачур дишегьли, “Игит диде” ордендин сагьиб Шагьрузат Рамзановадикай ихтилатзава.

И ва маса итижлу махьалаяр “Дагьустандин дишегьли» журналдин 3-нумрадай кIелиз жеда.

Аваданламишда

ЧИ МУХБИР

“Сад тир Россия” партиядин теклифдалди кардик кутунвай “Шегьердин кьулай шартIар арадал гьун” кар алай проект уьмуьрдиз куьчуьрмишунин сергьятра аваз, Меьгарамдхуьруьн районда жемьтди ял ядай пуд чка - Кьуюстан, Оружба ва Ярагь-Кьазмаяр хуьрерин паркар аваданламишда. Кьведай йисуз программадик мадни гзаф хуьрер кутадайвал я, хабар гуьзва Меьгарамдхуьруьн райондин администрациядин пресс-кьуллуьгьди.

Алай аямдин кьулай шартIар арадал гьун - им хуьрерин чкайра кьулай, хатасуз ва тIем акакьдай шартIар тешкилунихь элкьуьрнавай серенжемарин са жерге я. Программа уьмуьрдиз куьчуьрмишунин нетижада мулкар аваданламишунин серенжемар, бедендин набутвал себеб яз, гзаф кьекьвен тийизвай агьалияр патал тIем акакьдай кьулайвилер арадал гьун фикирда аваз тамамарзава. Программа кьилиз акьудналди, тьукьуьрзавай, тадаракламишзавай общественный мулкар-паркара вири агьалийривай ял ягьиз жедайвал кьулайвилер арадал гьиди. Хьянавай чкайра яхдиз кьекьведибур патал цийи рекьер, аялар кьугьвадай майданар, фонтанар тьукьуьрда, экв гудай лампаяр, куьсрияр, зирзибил веьгедай кьапар эцигда, цуьквер, набататар цада, безетмишда ва икI мад.

Кутуннавай икьрарал асаслу яз, федеральный ва республикадин бюджетрай шегьерин округрин муниципальный программариз алай аямдин шегьердин кьулай шартIар арадал гьунин карда куьмек гун фикирда кьунва. Идалайни гьейри, программалик чкадин муниципалитетдин бюджетдайни такьатар чара ийидайвал я.

“Федеральный и программа себеб яз, чаз гьаятар ва райондин общественный чкаяр кьайдадиз хкидай мумкинвал хьанва. Нетижада элкьуьрна кьунвай тIебиат авай гьал ва агьалийрин сагьламовал хьсан патлахь дегьш хьун, жемьтди ял ягьун патал кьулайвилер арадал атун лазим я”, - кьейдзава райондин кьил Фарид Агьмедова.

Пуд мектеб кутунва

Меьгарамдхуьруьн райондин пуд школа конкурсдин сергьятра аваз хьянава ва Дагьустан Республикадин Кьилин теклифдалди арадал гьанвай “150 школа” проектди кутунва. Ам уьмуьрдиз куьчуьрмишунин нетижада Муьгьверганрин, Гьепцеьгьрин ва Хьартас-Кьазмайрин хуьрерин умуми образованидин идараяр ремонтда.

РИКIЕЛ ХКИН,

“150 школа” проектди 2018-йисуз кардик кутур “100 школа” проект эвезнава. И проектди ви-

чин нетижалувал тешкиьарна, алатай йисуз, адан сергьятра аваз, республикада образованидин 117 идарада ремонтдин кIвалахар авунай.

РД-дин экономикадин ва мулкар вилкиди тухунин министерстводин делилралди, 2019-йисуз республикадин бюджетдай субсидияр кьачуник региондин 47 муниципальный тешкилатди умуд кутунвай: 38 районди ва 9 шегьерди. Санлай кьачурла, 251 проектдин документация агакьнавай.

Кьейдна кIанда хьи, проект уьмуьрдиз куьчуьрмишун патал республикадин бюджетдай 30 миллион манат чара авун фикирда кьунва. Гьиле кьунвай кIвалахри школайрин материальный ва технический база цийи хьийидай мумкинвал гуда. Проектдин бинедаллаз, шегьерин ва районрин чкадин самоуправленидин идарайривай республикадин бюджетдай 2 миллион манатдив агакьна финансар кьачуз жеда, гьа са вахтунда муниципалитетрин чпин бюджетри, гьич тахьайтIа, 5 процентдилай ва инвесторри - 15 процентдилай тIимил тушиз такьатар чара авуна кIанда.

Экуьн хийир, экуьн сегьер...

Ханбиче ХАМЕТОВА,
Дагъустандин халкъдин шаир

* * *

Экуьн хийир, экуьн сегьер,
Риваятрин макан зи,
Умудрин сир, баладин хъвер,
Зи Лезги чил, ватан зи.

Артухарда руьгъдин бегьер
Къадир авай инсанди.
Куькьюрзава цийи гъетер
Чи несилрин вижданди.

Тупучдин рехъ, зи хважамжам,
Инлай-анлай твал алай,
Лацу тлехвер, чулавбур.

Багъа накъвар зи экуь гъам,
Бубайрин сур, квал алай,
Экуьн хийир, масанбур!

Асунар (БАЛЛАДА)

Эйбегер я лугъз квалин асунар,
Туйкезбана башламышна асунар.
Хуьквен тийир масад вичин ериндал,
Эминан цар квахънай кхъей цивиндал.

Цал асунай хъурхъ гъамунин бедел я,
Туйкезбанни хъурхъ гилеллаз мягътел я.
Гъилерикай стлал квалхъиз чкизва,
Гъи рекъи вил тухузватла чаз чизва.

Артухариз чи риклерин магълубвал,
Эминан цар, чун даим вахъ магърум я.
Магърум я чун а цар кхъей цивиндихъ,
А цлалай аватай са бипиндихъ.

Несилар къвез, хъфизва, руьгъ секин туш,
Гъахъни батлал тайинарун мумкин туш.
Я хъурхъ амач, я цал амач, я цивин,
Ама суза, чи экуь гъам, чи Эмин.

Цал асунай хъурхъ къуразава жугъундал,
Я Туйкезбан, гъик гила цар жагъурда?
Им суал туш, мусибатдин гъарай я,
Асунай цар чи квахънавай къарай я.

Къуразава хъурхъ, стлал квалдриз, къуразава,
"Чапла виле нагъв аваз" вун аквазва.
Авахъда нагъв бириш хъана, цай хъана,
Вахтсуз хъфей муьгъуббатдин пай хъана.

Багъа бириш ашкъидикай са гъвел хъиз,
Аманат хъиз, чи Эминан гъезел хъиз,
Туйкезбанан хъуьквел къурай нагъв я вун,
Муьгъуббатдин векил я вун, сагъ я вун.

Я Туйкезбан, клани яр чи шаирдин,
Рикл ифирдай асунай цар цивиндин...
Тилисимда тунва царцли вири чун,
Цал асунай Туйкезбанан гъили чун.

Элкьюрнава са къуватдиз, са руьгъдиз,
Келиз тахъай цар гъахъзава тарихдиз.
Гъахъзава цар чи къисметдин тай хъана,
Чи камарин шаклувлин цай хъана.

Шаирарни, къияр къведай папар хъиз,
Гагъ элекъиз, гагъ даквалзава, гъварар хъиз.
И чилелай хутахдалди ажалди,
Чун рекъева, чун рекъева заклалдин.

Эвел, эхир тайин туш а рекъерин,
Бес ятла экв гъилеравай чикъерин?
Я Туйкезбан, вак вуч тади акатнай,
Цал асуна - чи гъилий цар акъатна.

Гъайиф галай ви асунир, са гуж тир,
Серсерна чун, ягъайбур хъиз фалужди.
Келиз тахъай цар миллетдин гуж хъана,
Девирралди вахкуз тежер бурж хъана...

Лезги папа гъамлу гишир хразва,
Гамунилай, Туйкезбан, вун аквазва.
Чи Эминан ашкъи хъана, цай хъана,
Мусибат гвай, келиз тахъай цар хъана.

Виш йисар я, гам къилелай атанач,
А вахтунин мукратди ам атанач.
Хразва гам лезги папа, хразва,
Мани лугъуз, ви тварни тваз авазра.
"Чапла вилиз" нагъв акъатна гъамунин,
Лезги папа гишир гъизва гъамунин.
А гиширди шумудра чун иширна,
Гъи несилди ачухда, лагъ, и сир на?

Каспи гъуьлуь, лепедикай къирзава,
За хтулдиз квакар къачуз чирзава.
Бягъинава гамни леле, къевер хъиз,
Зарб лепеяр Туйкезбанан гъилер хъиз.

Цла акъаз, яваш жезва кагъулдиз...
Гам къилелай гъидатла зи хтулди?...
Белки, белки... Умуд тушни инсандин,
Феникс хъана хкъеда цар - масанди.

Къулухъ туна асунарни сувагъар,
Ачух жеда аламатдин суракъар,
Хкъеда цар, чи чилаяр алуддай,
А царци чи вири руьгъер агудда.

Эмин, Эмин, чи миллетдин твар я вун,
Эхирдалди кел тавунвай цар я вун.
Хкатда цар чеперкайни лацаркай,
Хкат тавун патал чи пай цаваркай.

Зи хтулдал Туйкезбанан твар ала,
Адан хиве цар жагъурдай кар ама.
"Белки" галай шаклу аваз мецелла...
"Гъарай, эллер!" - шаирдин сес, меселла...

Цийи несил, экъеч цларцин суракъдиз,
Белки, квелай а цар хкиз алакьда!

Касбадедин ажугъ

Лепедава къарасуяр, къубаяр,
Кур ашукъдин вилеравай курут хъиз.
Серсер хъанва къаралтуяр, ябуяр,
Чимел юкъуз ламу хъанвай барут хъиз.
Ни саймишда яд алачир яракъар,
Цав къачузва Касбадедин гъарайди:
"Эй, эркекар, жуфдиз клевна турвакъар,
Вахт яни им ялар ядай къулайдин?
Нин буйругъ я, къубабурдин сергъятар
Куьз табий я, табакънавай хамар хъиз?
Яд яландин къудурвийрин къелетар
Гъикъван хъурай чи куьчеда чамар хъиз?
Накъан тарар, къе жуьгундин руькуьнар...
Имтигъан гуз тахъай велед - явакъан...
Хъфида куьн гугъуьнаваз луйкуьнар,
Куьн иес я несил пака агакъай?
Темен гана Шарвилидин туруниз,
Алпанвийр фенай пак чил хуьн патал.
Гишир хвена чи дидейри гамунин,
Туна чпин тварни къилих чун патал.
Бала хазва, рикл къева падна, дидеди,
Гъвечи къебни юзурзава лай-лайдал.
Уьмуьрдин чарх элкьюрзава вядеди,
Жагъидайд туш лай-лайни къеб гъавайда.
Гележегдин пак лишанар я къведни,
Хуьз тахъайтла, эхир жеда дуьньядин.
Азадвал хуьх, цава хъурай ви гъедни,
Азадвал хуьх - къилин веси дидедин".

* * *

Муькъаятдиз къвезва цларар шаиррин,
Им вахтунин астлар яни, чин яни?
Вуч лугъузва дегъ заманрин гиширри,
Табий хъунухъ чи бубайрин кин яни?
Вахт кардик ква, цийи жезва несилар,
Чилни чал хуьз, гъар са несил гужава.
Кваз такъурди чи бубайрин весияр,
Яшар хъана, акъул татай къужа я.
Авани ваз гудай жаваб хтулриз?
Метлеб авач къаткуналди кавалдик.
Муьгъуьгъ хъунухъ кларабравай кпулриз,
Чешне яни вуна хайи аялдииз?
Алчуд хъанва Чилин шардал карушар,
Рехъ къалурдай Касбубадин сес амач.

Тупучл я чил, терс рекъери арушай.
Аси сиве пайгъамбардин мез амач.
Гафун къиле "валлагъ" лугъуз рахуна,
Суваб авач, артух жезва гунагъар.
Къуват ава чка жагъай гафуна,
Пагъливан я, къазвай руьгъдин

къуршахар.

Весийривай къил къакъудай ажузар,
Латинар хъиз, квахъда вири сиягърай.
Цаварилай атанва чаз пак жузар,
Къил акъудун паталди чи панагърай.

* * *

Аман-минет, сабулар гуз рахамир,
Алакъармир ламран квалачи эх лугъуз.
Ягъанат квай гъил къадани хахадин,
Бабли клерец туйкуьмдани, хвех лугъуз?

Гафун къилиз лугъумир заз "квал къамир",
Зун ягълу туш, зун жикли я цаз алай.
Ваъ, дуст кас, за хиве къадач ви эмир,
Зи мукалди вилив хуьзвай къаз ама.

Айгъамзава чаз бубайри чиликай,
Килиг лугъуз къе виликай къуд хъана.
Виш чин алай ягъи физва виликай,
Дабан ядай гагъ чукул, гагъ гъуд хъана.

Четин гъал я юкъва гъатун угърашрин,
Алахънавай ийиз чи кам явашар.
"Концепцияр" туйкуьрзава "къардашри",
Лап "жувандав" вегъез тазва лапашар.

Дагъ атлудай Чирагъ вацун къилих гвай,
Къваздани бес уьленри къур вир хъана?
Вахтунин кам агакъзава сирх гъаз,
Кичле руьгъ яз акъваздани сир хъана?

Гъикл авай хъи тлуб юзурдай къаргъайриз,
Кичл акатна, къвазнава зун къах хъана.
Эминан тлал къекъвезва зи паргъайра,
Къисмет хъана, къилих хъана,
къаст хъана.

Туначни чаз экуь мурад веси яз,
"Заз сабур гуз, куьн куьз шеда?" -
лагъайда?

Такурай зун Сад Аллагъдиз аси яз,
Вахт, ви перде къазунрай зи гъарайди.

"Гъарай, эллер!" зи япара тлурфан я,
Вахтар фида, куьтыгъ жедач, кис жедач.
Гъар са несил са вад йикъан мугъман я,
Руьгъдин тлурфан къулухъ туна
физ жедач.

Кваз такъадай дердер яни, лагъ, зибуур,
Вуч лугъузва чи дувулрин мижеди?
Къвез хъфизвай девирар я рехибур.
Рацламни кваз къунва къе зи живеди.

Барут хъанва зи шиирдин цлараркай,
Ялзава за са экъисай клул хъана.
Хкечдани пай кумай къван цаваркай,
Ацукъдани гъахъсуз чарчел къул хъана?

Хъуьредачни, "ухайш" лугъуз, къанлуяр,
Нагъв вегъейтла, хвархвас феи вил
чухваз?

Гъиссзамай къван жуван руьгъдин
жанлувал,
Рази женни гъахъсузвиле зил цлугъаз?

Зи шагъдамар - Масан баде Алпандин,
Гъам яракъдин, гъам камалдин тай хъайи...
Уьмуьр жегъ я, къимет ава клаламдиз,
Хабарсуздиз агакъда ам цай хъана.

Агакъда ам декъикъа яз, легъзе яз,
Ишигъ хтай чи Саидан вилер хъиз.
Къанлудив бурж вахкузавай гуьлле яз,
Мяфе тухур хайи халкъдин гъилер хъиз.

Атайла члав цай яз, хар яз, къирме яз,
Бакар жеда ви барутдин жебейар.
Къванцин гада жеда закай гирведаль,
Зи гуьгъуьнай къведа цийи невейар.

Гафун къилиз тикрармир заз "квал къамир",
Зун ягълу туш, зун жикли я цаз алай.
Ваъ, дуст кас, за хиве къадач ви эмир,
Зи мукалди вилив хуьзмай къаз ама...

Чи ирсинай

Эгъмедбег ШИХКЪАЙИБОВ

Куз фирай

Вахтар авай, вирида заз
Лугъудай хъи, аял я.
Йисар фена, гила, дуст, вун
Агакънавай къегаьл я.

Гила вав, дуст, гва жегъилвал,
Жуван къил гва, акъул гва.
Ви вилик къе гъам ишигълу,
Гъамни гегъенш рекъер ква.

Акл ая хъи, а рекъера
Сифте камар дуьз фирай.
А рекъера ви жегъил рикл,
Хайи халкъдихъ куз фирай!

Фул ава

Гатфар къилляй пеш акъудна тарари -
Чун я лугъуз тебиатдин свас, гъелбет!
Зул хъайила, аста-аста гарари
Къугъурзава хура туна пеш хелвет.

Гатфар къилляй къацу жеда яйлахар,
Къванерини махпурдин ранг къачуна.
Хъуьтлун циклиз мад гумукъдач дамахар
А яйлахарив, лацу живед тлущунай.

Руш, бес вучиз дамахзава вуна заз? -
Вахъни жуван гатфар ава, зул ава.
Наз гумир мад, гъиле цуьквер къуна, заз,
Ви вилера меки хъуьтлун фул ава.

Хайи хуьре

Заз клани я зи хуьр-уба,
Ина чехи хъана буба.
Рухварни виклеь, зурба
Асланар хъиз вердишна,
Инсанар хъиз вердишна.

Дустар галаз рахаз-хъуьрез,
Гагъ хъилериз, гагъ дуьз хъжез,
Сада-садал гафар вегъез,
Ина чехи хъана чун,
Ина рехи хъана чун.

Риклиз чими хайи хуьре,
Заз жегъилвал гайи хуьре,
Ашкъиди рикл кайи хуьре
Захъ девлетни вар хъана -
Риклиз клани яр хъана.

Ашкъидикай таж ая

Вун дагъларин марал ятла,
зун я гъуьрчехъан,
Бес вун закай, кухунна хъиз, гъиниз катзава?
Адет я зи, гъилерал ваъ, тфенг хъуьчле къан,
Вилеривди яда за вун, гъилер кватзава.

Гатфар члавуз къакъатдани билбил
багъдивай?
Вун патал зи рикл бахча я, цуьквед ник я, руш,
Лукъман лугъур кас катдани са начагъдикай?
Зун начагъ я, вун зи дарман,
вун зи рикл я, руш.

Ша агата, эхирни вун къисметдава зи,
Зун гъижранни дидардикай муьгътеж ая на.
Заз чир хъанва: ви риклени гъасрет ава зи,
Акл ятла, фад ашкъидикай са таж ая на.

Вучиз ятла чаради?

Чими нефес чкланва хупл гатфарин,
Члур акъатна къацу хъайи чуьллериз.
Хуш манийрив билбилди шад гафариз,
Гарданар къаз, туймерзава цуьквериз.

Деминава таран хилел нуьклерни,
Гатфарикай гъевес къачуз къуьлериз.
Ашкъидава кланибурун риклерни,
Вахтуналди сад-садакай хъилериз.

Ашкъидин дад, хъилериз, дуьз хъхъун я,
Гъакл акъуднай рикляй-риклиз гел чна.
Жейранди хъиз, авчидикай кухунай,
Бес вучиз, руш, закай тамам хъелна на.

Накъ билбилди гардан къуна цуькведин,
Къе мехъерин сугъбет ава арада.
Накъ зун патал вун нур гудай Зуьгъре тир,
Къе вун патал вучиз я зун чаради?!

Дин Фалчийривай яргъа хьухъ

Абдуллагъ АЛИМОВ

Гзаф чкайра фалчийр машгур хъанва. Амма ислам динди ахтын ксаривай яргъа хъун истемизшава. Ятлани диндикай, шариатдикай хабар авачир ксар абурун патав физва, чпиз кумек-чара тлалабзава. Мугъаммад Пайгъамбарди ﷺ чаз фалчийрикай яргъаз хъуниз эвер гузва. Мусурмандин Сад Аллагъдин Къуръан ва Мугъаммад Пайгъамбардин ﷺ Сунна бес я. Фалчийрин гафарихъ инанмиш хъуналди, инсанар Аллагъдивай яргъа жезва. Чилел ва цаварал, Аллагъдин эмир авачиз, са карни кыле фин тийизвайдал, шак алач.

Къуръандин аятда лаганва (мана): “Я муъминар, ички, къизмиш къугъунар, бутар, фалчи шейэр шейтандин алчавилер я. Абурукай яргъа хьухъ, куын къутармиш жеда”. (“Аль-Маида” сура, 90-аят”).

Муслиманлай агакъарнавай са гъадисда икI къейдзава:

“Лезги газетда” диндин пак кхъинар жезва. Гъавилей ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Чи ватанэгълияр - гъар сана Тешкиллудаказ кыле тухвана

Мукъвара заз Краснодарский крайдин Новороссийск шегъерда авай чи ватанэгълияри СтIал Сулейманан 150 йисан юбилейдиз талукъ мярекат тухвайдакай, ина Чулав гъульуьн къерехра авай лезгийри жемиятдин тешкилат арадал гъанвайдакай хабар хъана. Къенин зи ихтилатни и крарин кыле аквазнавай **Малик Мейведдинович ДАМИРОВАКАЙ** я.

Ам 1959-йисан 26-ноябрдиз КцIар райондин Хылерин хуьре дидедиз хъана. 1977-йисуз КцIар шегъерда интернат-мектеб куьтягъна. Малик гъевчи чIавалай боксдал, къуршар кьунал, къезил атлетикадал машгул хъана. Ада вичин жележени спортдихъ галаз алакълу авуна: мектеб куьтягъай ам Бакудин институтдин физкультурадин факультетдик экечIна. 1978-йисуз адаз Советрин Армиядин жергейриз эверна. Псковский областда буржи чешнелудаказ кылиз акъудиз гъечIай ам ротадин старшинавиле тайинарна. Частунин командованидин патай ада еке гъурмет къазанмишна. Аскервилн къуллугъ тамамарайдалай къуллукъ частунин командованиди Маликаз Пермдин Советрин Союздин Маршал В.И.Чуйкован тIварунихъ галай военно-командный инженерный училищедик экечIун теклифна. 1980-йисуз ам и училищедик экечIна. Ина клелдай вахтундани ам курсунин старшинавиле тайинарна. Малик Дамирова училищедин спортдин ва жемиятдин мярекатра активнидаказ иштиракиз хъана. Адакай са шумуд сеферда спортдин журейрай СССР-дин РСФСР-дин къушунрин чемпион,

грекринни римлуьрин жуьреда къуршар кьунай мастервиле кандидат хъана.

1985-йисуз военный училище тафаватлудаказ куьтягъайдалай къуллукъ ада Киевдин военный округда офицер яз къуллугъна. Гуьгъуьнлай СССР-дин ва РФ-дин оборонадин министерстводин кылин управленда къуллугъ давамарна, гъа са вахтунда часть физический рекъай гъазурунин начальникдин везифаярни тамамарна.

1986-йисуз хайи ерийрал хтана, эвленмиш хъана. Хизанда са руш тербияламишна. Дидени буба 2 хтулдини шадарзава.

1994-йисуз Петропавловск-Камчатский шегъердай Новороссийскдиз куьч хъана, къуллугъ ина давамарна. 2000-йисуз Малик Дамиров РФ-дин Яракълу къуватрин жергейрай экъечIна. Запасда авай полковник, военный къуллугъдин ветеран хуси карчивилел машгул хъана.

Малик Мейведдиновича Новороссийск шегъердин Къиблепатан райондин жемиятдин уьмуьрда активнидаказ иштиракзава. Ватанэгълиди мергъаматлуьвилн крарин кылиз акъудзава, яшайишдин четинвилера гъатай лезгийриз алакълдай куьмекар гузва.

Малик Дамиров кыле аваз лезгийри алай йисан 18-майдиз Новороссийскдин СтIал Сулейманан тIварунихъ галай куьчеда шаирдин 150 йисан юбилейдиз талукъарнавай гъегъенш мярекат тешкиллувилелди кыле тухвана. “Ана Краснодардин лезгийрин жемиятдин тешкилатдин председателдин заместитель Нежмуддин Муртузаев кыле авай делегациядини иштиракна”, - лугъузва Малик Дамирова.

СтIал Сулейманан талукъ мярекат «Минута славы» конкурсдин финалист, лезгийрин машгур симинин пагъливан Эдуард Мустафаевани вичин гъунаралди итижлуди авуна. Аник Новороссийскда яшамаш жезвай ватанпересрини чпин пай кутуна: Марат Гъажиева, Жафар Мансурова, Эльмудин Асланова, Тофик Шафиева, Камил Аббасова...

Къейдна кланда хьи, эхиримжи вахтара гзаф лезгийр яшамаш жезвай жуьреба-жуьре шегъерра абуру милли тешкилатар арадал гъизва. ИкI, Малик Дамиров кыле аваз, Новороссийскдани майдин вацралай Чулав гъульуьн зонадин лезгийрин жемиятдин тешкилат арадал атанва. Адан макъсад милливал хуьнин, хайи чIал, адетар, меденият еримлу авунин месэляяр гъалун я. Вири краар агалкъунар хъурай!

Дуьньяда

Гуьруьшмиш хъана

Душанбеда Россиядинни Тажикистандин президентри гележегда кьве уьлкве виликди финин алакълариз талукъ месэляяр веревирдна. Идакай “Новости” РИА-ди хабар гузва.

Чешмеди кхъизвайвал, Тажикистандин президент Эмомали Рахмона къейднавайвал, вини дережда кыле тухузвай гуьруьшрихъ, сугъбетрихъ гъукуматрин арада авай алакълар гегъеншарунин, хъсанарунин карда чехи метлеб ава.

Гъукуматрин регъберри Тажикистандин президент алай йисан апрелдиз РФ-диз атуникди арадал атай нетижаяр рази жедайбур яз гъисабна. ГъикI хьи, жуьреба-жуьре хилера санал къвалахунин гъакъиндай идалай вилик къулар чIугур документра къалурау крар уьмуьрдиз кечирмишзава.

Путин Душанбедиз 15-июндиз ана кыле фидай саммитда иштиракун патал фенай. Душанбедиз са жерге маса уьлквейрин президентарни атана - Китайдин, Узбекистандин, Къазахстандин, Къиргъистандин, Туьркмениядин, Бангладешдин, Шри-Ланкадин ва Ирандин. Афгъанистандин патай саммитда анин премьер-министрди иштиракна.

Президентдилай рази я

Жемиятдин фикирар чирдай Вирироссиядин центради (ВЦИОМ) тухвай хабарар кьунин серенжемди къалурайвал, Россиядин Президент В.Путинан къвалахдиз саки 65 процент агъалийри разивилин кьимет гузва.

Ахтармишунри къалурайвал, премьер-министр Д.Медведеваз ва Россиядин гъукуматдиз разивилин кьимет гайибуну кьадар 38,3 ва 41,1 процент хъана.

ЛДПР-дин кыле авай В.Жириновскийдиз - 34,1, КПРФ-дин регъбер Г.Зюгановаз - 33,7, “Адалатлу Россиядин” кыл С.Мироноваз 26,6 процентди ихтибарзава.

Хиве кьуна

США-дин президентдин милли хатасузвилн рекъай кумекчи Жон Болтон Россиядини Венесуэлада чпин арада кутлуннавай оборонадин икърардикай рахана. Ихътин фикир ада вичин Twitter-да раижна.

Эхиримжи йисара Венесуэлада яшайишдинни экономикадин кризис арадал атана. Сиясатдин кризис 2018-йисан майдиз Николас Мадуро мад сеферда президентвиле хкъгъайдалай къуллукъ арадал атанай. 23-январдиз оппозициядин кыл Хуан Гуайдоди вич президентдин везифаяр тамамарзавайди яз малумарнай. Адан тереф США-ди, Канадади, Бразилияди ва бязи маса уьлквейри хвенай.

5-майдиз Гуайдоди Венесуэлада еке дегишвилер тваз клан хъайи вичин чалишмишвилер нетижасузбур хъайиди хиве кьуна.

Вагъшийрив гекъигна

Латвиядин меркездин мэр Дайнис Турлайса Рига азад хъувурбур риклел хуьниз талукъ гуьмбет чукуриз кланзавай агъалийрин фикир критика авуна. Идакай “Новости” РИА-ди хабар гузва.

Ада къейд авурвал, Рига азад хъувур аскерриз эцигнавай чехи имарат чукурунин гъерекат ктабриз цIай яна кайи мисалдиз барабар я.

“Чи девирда ахтын инсанар чилелай квахънава, ахтын вагъшийр мад амач лагъана фикирнавай за. Амма, акваз-вайвал, тарихдин вакъияяр тикрар жезва”, - къейдна шегъердин кыли.

14-мартдиз Латвиядин сеймди гуьмбет чукурунин гъакъиндай гзафбур хкъей арзадин тереф хвена. Авторри гъисабзавайвал, шегъер азад хъувурбуруз эцигнавай гуьмбет гуя Латвиядин халкъдин риклел “советрин оккупациядин” йисара хъайи азабрикайни азиятрикай риклел хкъизвай ярж я.

Шредера тереф хвена

1995-2005-йисара Германиядин канцлер хъайи Герхард Шредера Крым Россиядик акахъунин тереф хвена. Идакай “lenta.ru” чешмеди хабар гузва.

Чешмеди кхъизвайвал, Шредера полуостров виликрай Россиядин мулк яз хъайиди къейдзава. Адан фикирдалди, Крым Россиядик акахъунин гъерекат халкъдин патай разивал аваз кыле фена. Шредера Донбассда Украинадин терефди Минскдин икъраррал амал авунин важибувални къейдна.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

Къез чидани?

Маврикий

Маврикий РагъэкъечIдай патан Африкадин островдин уьлкве я. Индиядин океанда авай и республикадин составдик Маврикий ва Родригес островар акатзава. Уьлкведин майданди 2040 кв. километр къазва. Ана гзаф чими жеда. Уьлкведин меркез Порт-Луи я.

Сифтедай инсанар яшамаш тежезвай остров 16-асирдин эвел кылера (тахминан 1510-йисуз) Португалиядай тир агъалийри ачухна, адал Португалиядин гимийрикай сад тир Сишна тIвар эцигнай.

Маврикийда сифтедай масанра малум тушир къушар гзаф авай. Амма островдал инсанри масанрай ваклар, кацер, кифер ва маса гъайванар гъуникди, къушар фад терг хъана. Гимийра аваз островдин патавай фидайла, къурамагдал къвез, морякри къурамагдин чехи хъалхас хъипер къаз хъана. Гъайванриз, тарариз зиянар гуникди островдин гъалар гзаф дегиш хъана,

жуьреба-жуьре ажайиб тарар, гъайванар, къушар амуькнач.

Уьлкведа миллионни кьве вишни пудкъад агъзурдалай гзаф инсанар яшамаш жезва. Ажайиб тIебиат авай-вилей и уьлкведиз сиягъат ийизвайбурун кьадар гзаф я.

понеделник, 24 июня

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 6+
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
08.10 «Заряжайся!» 6+
08.20 «Здравствуй, мир!» 0+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Доброе утро.
9.55 Модный приговор.

РОССИЯ 1

11:25,14.25,17.00,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
17:25 «Возвращение»
18.15 Акценты. Аналитическая программа Ильмана Аилпулатова

НТВ

5.10 Т/с «Адвокат». (16+).
6.00 Утро. Самое лучшее. (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Удачная покупка. (16+).
6.40 Королева красоты. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Х/ф «Крепкий орешек».
9.30 Х/ф «Екатерина Воронина». (12+).

ЗВЕЗДА

6.00 Легенды кино.
8.00 Новости дня.
8.15 Главное с О. Беловой.

вторник, 25 июня

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 6+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на табасаранском языке «Мил»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Доброе утро.
9.55 Модный приговор.

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Турчидаг» (на лакском языке)
11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан

НТВ

6.00 Утро. Самое лучшее. (16+).
8.10 Мальцева. (12+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Удачная покупка. (16+).
6.40 Королева красоты. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Комедия «Запасной игрок».

ЗВЕЗДА

6.00 Легенды музыки.
8.00 Новости дня.
8.20,10.05,13.15 Т/с «Непридуманная жизнь»

среда, 26 июня

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 6+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Доброе утро.
9.55 Модный приговор.

РОССИЯ 1

09:00 «Шолтавысы» (на ногайском языке)
11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан

НТВ

6.00 Утро. Самое лучшее. (16+).
8.10 Мальцева. (12+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Удачная покупка. (16+).
6.40 Королева красоты. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Доктор И... (16+).

ЗВЕЗДА

6.20 Легенды армии с Александром Маршалом.
8.00 Новости дня.

четверг, 27 июня

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 6+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на даргинском языке

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Доброе утро.
9.55 Модный приговор.

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Очар» (на кумыкском языке)
11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан

НТВ

6.00 Утро. Самое лучшее. (16+).
8.10 Мальцева. (12+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Удачная покупка. (16+).
6.40 Королева красоты. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Х/ф «Ключи от неба».

ЗВЕЗДА

6.20 Последний день. (12+).
8.00 Новости дня.

Хазран КЪАСУМОВ

Ватандин сергьатар хуьдайла телеф хьайи Россиядин Игит Радим Халикьован экуь къамат риклел хуьнин лишан яз, волейболдай Сулейман-Стальский районда XV турнир кьиле фена. Ам ачухунин мярекатда райадминистрациядин кьилин 1-за-меститель Лацис Оружева, физический культурадин, туризмдин ва жегилрин кра-рин рекьяй комитетдин кьиле авай Надир Эфендиева, образованидин управленидин начальник Къачабег Аминова, Игитдин

бандитрин еке дестедихъ галаз кьиле феи женгинин гьерекатра виклеговал, дирибашвал кьалурна. РФ-дин Президентдин Указдалди адаз Россиядин Игитвилин твар, сергьатар хуьзвай 8 кьуллугъчидиз "Дирибашвиляй" орденар гана. Р.Халикьован тварунихъ куче, школа яна, школада Россиядин Игитдин музей ачухнава.

Турнирда Сулейман-Стальский, Дербент, Меьгарамдхуьруьн ва Хив районрай тир 8 командади иштиракна. Къизгьинда-каз кьиле феи акъажунра Курхуьруьн ко-манда гьалиб хьана. Адаз кубок, 1-дере-жадин диплом, пулдин пишкеш гана.

Россиядин Игитдиз бахшна

стха Насир Халикьова, Кьулан Сталприн администрациядин векилри, Радим Халикьован тварунихъ галай школадин аялри ва муаллимри, общественностдин векилри иштиракна. Мярекат ачухдайла, Л.Оружева кьейд авурвал, сергьатар хуьнин кьуллугъдин капитан Радим Халикьова

Турнирда 2, 3 ва 4-чкаяр, талукъ тирвал, Агьа Сталприн, Белиж поселокдин ва Хив райондин Архитрин командайри кьуна. Абуьр, гьакни турнирда тафаватлу хьайи кьилдин спортсменар кубокриз, грамотайриз ва пулдин пишкешриз лайихлу хьана.

Кьисмет тайинарай твар

5-июндиз залан азардикди чавай машгур журналист Джонрид Назирович Агьмедов кьакъатна.

Джонрид Агьмедов 1933-йисуз Ахцегьрин хуьре дидедиз хьана. Москвада М.В.Ломоносован тварунихъ галай госуниверситетдин журналистикадин факультет куьтягьайдалай гуьгьуьниз ада "Дагьустандин правда", "Дагьустандин комсомолец" газетрин редакцияра, 20 йисуз КПСС-дин Дагьустандин обкомда ва 27 йисуз Даггоспедуниверситетдин культурологиядин кафедрада зегьмет члугуна.

Ам тарихдин илимрин доктор, ДГПУ-дин сад лагьай гуьурметлу профессор, РД-дин илимрин лайихлу деятель, Россиядин образованидин гуьурметлу работник, пуд сеферда РФ-дин журналистрин Союздин "Къизилдин лекъ" премиядин диплом кьачур кас, республикадин "Цийи дунья" газетдин сад лагьай редактор Гьажибег Гьажибегован тварунихъ галай премиядин лауреат, Ахцегь райондин Ахцегьрин хуьруьн гуьурметлу гражданин, гзаф ктабрин ва илимдин кьвалахрин автор тир. Журналистрин арада адан "Дагьустандин периодический печать", "Прессадин игитвал", "Кеферпатан Кавказдин милли печать", "Дагьустандин журналистикадин кьивенкьвечи" ва маса ктабар машгур хьанвай.

1959-йисалай ам Россиядин журналистрин Союздин член ва 2009-йисалай РФ-дин писателрин Союздин член тир. Гьеле МГУ-дин студент тир члавалай Джонрид Агьмедова дуньядин журналистикадин тарих рикивай чирна, адан бинедаллаз дипломдин кьвалахни кхьена. Ахтармишунрин кьвалахунар кьиле тухудайла кьачур чирвилери гележегдин алимдиз Кьиблепатан Африкадин Республикадин кьивенкьвечи журналистика ва культура чирунин карда кумек гана: адан дипломдин кьвалахдиз еке кьимет гана.

Са шумуд йисуз республикадин газетра кьвалахдайла гуьгьуьниз Дж.Агьмедов МГУ-дин аспирантурадиз гьахьна ва 1963-йисуз ада Дагьустандин журналистикадин тарихдиз бахшнавай кандидат-вилин диссертация вахтундилай вилик хвена. Ватандиз хтайла, ада партиядин обкомда кьвалахна ва яргал йисара республикадин кьилин образованидин ва илимдин кьвалах гуьчвилик кутуна. Ада Дагьустандин милли прессадин тарих чирунни давамарна. Адан кьелемдикай и темадиз талукъ яз хейлин макъалар хкатна. Джонрид Агьмедов хайи край чирунални машгур жезвай. Адан ахтармишунар "Цийи Ахцегь-наме" (1972 й.) ва "Алай аямдин "Ахцегь-наме" (2000-й.), ктабра кьалурнава.

Джонрид Агьмедован илимдин ахтармишунар анжах са Дагьустандади сергьятламиш хьанач. Ам Кеферпатан Кавказдин милли печатдин тарих ахтармишай Россиядин сад лагьай алим я. "Кеферпатан Кавказдин 1917-1937-йисарин милли печать" монография Ростовдин госуниверситетдин, Даггоспедуниверситетдин ва Россиядин хейлин вузрин журналистикадин факультетрин студентар патал вижевай ктаб хьана.

Дж.Агьмедован лайихлувал мадни адакай ибарат я хьи, ада сифте яз, СССР-дин гьевечи халкьарин - Кеферпатан Кавказдин, Поволжьедин, Сибирдин ва Кефердин - печать вилик финин месэляр ахтармишна. Ада вичи ахтармишнавай ва кватнавай материалдин бинедаллаз доктор-вилин диссертация кхьена ва ам 1990-йисуз агалкьунралди хвена.

Джонрид Агьмедова лезгийрин, Дагьустандин, Кеферпатан Кавказдин ва вири Россиядин журналистикадин тарихда дерин гел туна. Адан къамат чи риклера гьамшалугъ яз амуькда.

РД-дин журналистрин Союз

Чи халкьдин адетрикай

Риваятдиз элкъвез кичлезва...

Шагьабудин ШАБАТОВ

Чи халкьдихъ тьебиатдихъ галаз алакьалу тир гзаф суварар ава. Абурукайни сад "Клару" - пинийрин сувар тир. Ам пинийрин маканда - Кьасумхуьрел кьиле тухузвай. Чахъ гьак цуькверин суварни (Ахцегь райондин Чеперин хуьре кьейдзавай) авайди тир. Са бязи халкьар чпиз авачир суварар тешкилиз, халкьдин твар виниз акъудиз алахъзава. Чна лагьайтла, бубайрилай атанвай, дуньядин гегенш майданра чпикай хабар аваз хьайи суварар риклелай алудзава. Чехи яшара авай ксарин риклел хьун тавуртла, гележегдин несилриз абурукай хабарни амуьк тавун мумкин я. Заз Кларуни риваятдиз элкъуьнкай кичлезва. Зи риклел лап хьсан-диз алама: чи хуьруьнбуру, гьам дишегьлийри, гьам итимри, гьатта аялрини кваз, варз виликамаз Кларудиз гьазурвилер аквадай. Вирибурун пинияр агакьунал, абурун тям акунал вил жедай. Ширин и емишар, гад алуькьайла, сифтени-сифте дигмиш жезва эхир.

Гьихьтин гьазурвилер аквадай инсанри Кларудиз фидалди? Сад лагьайди, балкьанар акъажунра иштиракун паталди пакамахъ, нянихъ чамарриз акъуддай. Пинияр твадай кьужгьурар (гзафбуруз кьужгьурни чизвач жеди, ам гьулцин кларасдин чкалдикай кар кьуна, тваларикай клан кутунвай, гьиле кьадай ебни акалнавай зимбилдиз ушар авай зат тир), гьар сада вичел алуькьдай партал, кьвачин кьапар гьазурдай.

Суварин вилик квай ийкьара аялрив кьвалин кьвалахар ийиз, кумекар гуз тадай, "тахъайтла, Кларудиз тухудач гьа!" лугьудай. Суварик тухунин шадвилей абурун ашкь-гьевес хкаж жедай.

Клару вуч лагьай гаф я? За и суал гзафбуруз гана. Кьенин юкьузни а гафунин суракьда ама. Гьайиф хьи, тайин жаваб гудай кас зал гьалтна. М.Гьажиеван ва Б.Талибован словаррани ам пинийрин сувар кьиле тухузвай чка я лагьана кхьенва. Заз имни тайин жаваб хьиз акъавзач. Алатай асирдин 40-50-йисарилай чахъ ихьтин гуьзел сувар хьайиди, ам гурлудаказ кьиле тухувайди чизвай, ана иштираккай ксар аватлани, адан твар гьинай атана, сувариз талукъ бязи делилар, крар тестикьариз жедайбуьр гьалтна. Гьатта яшлу инсанривай, чеб иштиракчияр тиртлани, эхиримжи Клару мус хьайиди ятла, риклел хкиз хьанач. Хабарар кьурбурукай садбуру ам балкьанрал алаз чамарар ийизвай, кьвед лагьайбуру мярекатар тухузвай чкадин твар я лагьана. Пуд лагьайбуруни, клур гузвай чка яз акуна, "клар" гафунихъ галаз алакьалу авуна. Амма са кар якьин я: вирибуру ам инсанрин арада дуствилин алакьаяр мягькемарзавай, абуьр садзавай, риклер, гуьгьуьлар шадзавай хьсан мярекат тирди кьейдзава. Кларудин кьетненвални ам тир хьи, гьам Лезгистанда, гьамни Табасаранда пинидин тям такур кас амуькьдичир. Агьуларни, яхуларни и ийкьал вил алаз жедай. Суварик атай кьванбуруз пинияр гьинай кьвезвай ва ни гузвай ла-

гьайтла, Сийидрин, Курхуьруьн, Агьа Сталприн хуьрерихъ пинийрин еке багьлар авайди тир. Тарар колхозар тешкилай девирда агьалийриз зегьметдин ийкьарай пайзавай, гьарда вичин тардин иесивал ийизвай. Ик, багьлар авай хуьрера дагьвийриз чирхчирар, ярардустар, хванахваяр жедай. Авачиз хьайитла, я пулунихъ, я маса затлунихъ дегишарна, хизандиз пинияр тухудай...

Адет тирвал, Клару июндин вацран кьвед лагьай паюна тухузвай. Югъ са шумуд гьафте амаз тайинарзавай. И кардикай вири Лезгистандин, Табасарандин ва амай халкьарин хуьрериз сиверай-сивериз хабарар чуькьурзавай. Тайинарнавай югъ клантла чимелди хьурай, кландатла алахъайди - сувар кьиле тухун адет тир.

И суварик иштиракчийри чпин гьунарни кьалурзавай. Вири махлуькьат мярекат кьиле тухузвай чкадал кватл жедай. Балкьанраллаз чамарардайбуьр, кьуршахар кьадайбуьр, манияр лугьудайбуьр, туьнт кьуьлердайбуьр, зуьрнечиярни далдамчияр, ашукьар майдандиз эькечдай. Абуруз дуьз кьимет гун патал виликамаз хьанавай, гьар са хуьрляй бажарагьлу, гуьурметлу инсанрикай ибарат тешкиллувилдин дестеди кьвалахдай, гьалиб хьайибуруз пишкешар гудай. Хала-хатурвилер авайди тушир. Пишкешар гунин фонд виликамаз колхозрин кумекралди тешкилзавай. Са йисуз, риклел хканай агьамакьави Вагьид халуди, ам колхоздин гьерерив гвай чубан тирла, председа-

тель Алибег Тагьирбегова Кларудиз ругуд гьер чара авуналдай.

Са шумуд цуд йисар алатнаватлани, агьамакьави Рамазанан гада Кьасуман твар гзафбурун риклел алама (ихтилат Захитл Ашима "Фегьума" шиир бахшнавай Кьасумакай физва). Ада гьар сувариз чилел эцигнавай манат балкьандаллаз чамарзавай арада, гьил агьузна, вахчудалдай. Курхуьруьн, Бурши Макьарин, Шимихуьруьн, Хпежрин зуьрнечийрин, далдамчийрин, манияр язавай кележуван рушан, Цлахъ Рагьиман ва гзаф масабурин алакьунарни халкьдиз раиж жезвай.

Дарклушрин хуьрляй тир рагьметлу Шамила заз ихьтин ихтилат авунай.

- За Дербентда хуьруьн майишатдин техникумда клелдайла, гьар йисуз чун зи дуст рухунви Меьгамедов Сидрини галаз Кьасумхуьрел Кларудиз хкведай. Ана гьар сеферда итижлу мярекатар кьиле фидай. Дербентдиз хтайла, кьведай йисалди риклел хкидай кьвалахар жедай.

Бине Стулрин хуьрляй тир Вагьабудин Меьгамедагьаева кьейдзавайвал, мумкинвал тахьун себеб яз, садрани Кларудиз акъатначтлани, анай хтайбурун ихтилатар кьени адан риклел алама.

Бине Мехкергьрин хуьрляй тир, алай вахтунда Цийи Макьарал яшамаш жезвай Рамазан Рамазанова вич аял члавуз кьве сеферда Кларудиз феналдай. Адани тести-кьарзавайвал, сувар, ам кьиле тухунин тегьер, инсанрин иштираквал са кубниви гекьигиз тежербуьр тир.

Жабир Султанов Сулейман-Стальский райондин Алкьвадрилай я. Ада са шумуд йисуз хуьруьн администрациядин кьил яз кьвалахнай. Алай вахтунда ам райондин культурадин управленидин начальнигдин заместитель я. Садр Кларудикай суьгьбетар кватайла, ада завай кьезни Клару авайди яни лагьана хабар кьуна. Зун тажуб хьана. Ада ахпа давамарна: "Чи хуьре "Клару" лугьудай дуьзен тлул авайди я. Хуьр вацун а патла авайла, исаятда школа алай чкадал пинийрин еке тарар алай вахт чида. Аниз гилани Клару лугьузла.

За гьеле "Зардиянский" совхозда кьилин инженервиле кьвалахзавайла, гараждин кьаравул Нажмудин халуди лагьанай: "Клару, за фикрзавайвал, зун вал кьару хьанва лагьай чал я, халудин. Гьак хьайила, вири эл, махлуькьат ашукь хьанвай суварин югъ атунал вил алазни акьваздай. Адаз Клару вири ашукь хьанвай сувар тирвилей лугьузвай".

Ихьтин ихтилатни ава. Сал-бустандай, багьдай иесиди вичин асул бегьер вахчурла, анрилай гьил кьачузла, яни низ хьайитлани, анриз фена, вуч аматла, кватл хьийидай ихтияр гузва. Идаз сал-бустан "клару" (бязи хуьрерин нугьатдалди - "ару") хьана лугьуда...

Пинийрин суварал - Кларудал чан хканайтла, хьсан кар жедай, гьик хьи, ам чи бубайри дамах ийиз хьайи милли сувар я.

Чи халкьдин баркаллу хва Имам Яралиеван чалишмивилерин нетижада чавай лезги халкьдин кьагьриман Шарвилдин сувар арадал гьиз, ам гьар йисуз вини дережада аваз кьиле тухуз алакьзава. Клан хьайитла, вири жезвайди я. Эгер са кьеьвалди, вилик экечлани, инанмишвилелди и кар гьиле кьуртла, Кларудални чан хкведа.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядин, алакьадин ва массовый коммуникациярин министрство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР

М. И. ИБРАГЪИМОВ

Тел/Факс. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН

ЗАМЕСТИТЕЛЬ

М. А. АГЪМЕДОВ

65-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ

Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

65-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н. М. ИБРАГЪИМОВ

65-00-59

ЭКОНОМИКАДИН

Ж. М. САИДОВА

65-00-59

КУЛЬТУРАДИН

Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН

М. А. ЖАЛИЛОВ

65-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН

Р. С. РАМАЛДАНОВА

65-00-58

БУХГАЛТЕРИЯ

65-00-62

КАССА

65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР

Д. БЕЙБАЛАЕВ

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакьадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникациярин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральный кул-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрация
авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди туьклуб хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур эл-
къвена вахузвач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикирар сад тахун мумкин я.
Газетда чап авун патал теклифнавай матери-
алра гъанвай делирлин дуьзвиллин ва керчек-
виллин патакъай жавабдарвал авторрин чпин
хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахуудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 15.10

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 7068

Ⓜ - И лишандик квай материалар
гъакъидихъ чапзавайбура я.

Ⓜ - Икъван яшар хъанвайбуру келдирин
НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БНК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Ⓜ

Мубаракрай!

Ахцегь райондин Ялахърин хуьре яшамин жезвай
играми вах, диде, баде
Фирюза МЕГЪАМЕДОВАДИЗ:

*Яйлахрин атирдин цуьк
Шад ийизвай багърийрин
рикI.*

*Битмиш хъана,
бегъер гана,
Веледрини эквер гана.*

*Яшар хъанва, багъа я чаз,
Гъар дердиниз дава я чаз.
Гележесни бахтлу хуьрай,
Ви гъар са кар нурлу
хуьрай.*

ВИ 60 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ
ТЕБРИКЗАВАЙ СТХА,
СВАС ВА ВИРИ БАГЪРИЯР.

ПОЗДРАВЛЯЕМ!

*Заслуженному артисту
РД КАЗИЕВУ Рамизу Рахметуллаевичу - 60 лет.*

*Дорогой Рамиз! Прими
искренние поздравления с 60-
летним юбилеем! Желаем
тебе душевной гармонии, оп-
тимизма, как в творчестве,
так и в жизни. Пусть дело,
которому ты отдаешь ду-
шевные силы, талант, опыт
и знания, принесет радость
и желание новых професси-
ональных свершений. От всей
души желаем тебе крепкого
здоровья, семейного благопо-
лучия и новых творческих
озарений.*

С УВАЖЕНИЕМ, ТВОЯ СЕМЬЯ И РОДСТВЕННИКИ.

30 йисалай виниз Къасумхуьруьн 2-нумрадин юкъван
школадин директорвиле къвалахзавай РФ-дин просвеще-
нидин отличник, Дагъустандин лайихлу муаллим,
Дагъустан Республикадин Гуьрметдин грамотадин сагъиб
ВЕЛИЕВ Мамед Велибеговичаз хайи югъ мубаракзава:

*Уьткъем чи хва, халис арха,
Гуьлдандин рикI
къеневайди.*

*Гъам мектебдин,
гъамни хуьруьн
Дердийрин нар къуьневайди.*

*Къанни цуьвад йисар
гъа икI,
Куь къелемди цазва са ник,
Къил вине яхъ, жемир
гъарикI,
Чи рикI алай Мамед
муаллим.*

*Гъарна ава Ви телмизар,
Гуьрметдивои къазва
Куь тIвар.
Чаз ахъайиз илимдин вар,
Кесpid рекъай я Куьн
алим...*

*Куьне гайи чирвилерин
Бегъер хъанва
пара къалин,
Мубаракрай хайи югъ
Куьн,
Аллагъди хуьй,
Мамед муаллим!*

ТЕБРИКДИН ХУШ КЕЛИМАЙРИН АЛХИШРАЛДИ КУь
ГУьРМЕТ КИАНИ КЪАСУМХУьРУьн 2-НУМРАДИН ЮКЪ-
ВАН ШКОЛАДИН КОЛЛЕКТИВ.

2019-йисуз "Мавел" издательстводи Къ. Акимован "Лезги
халкъдин философия" (урус чIалал) подписка ийизва. И ктаб
алай йисан сентябрдиз акъатда. Са ктабдин къимет - 500 манат.
ЧИ АДРЕС: Махачкъала, О.Кошевожан куьче, 42 а.
Тел: 8-928-511-31-16

Мегъарамдхуьруьн райондин Филерин хуьруьн администра-
цияди, чкадин депутатрин собраниди азаддиз кюршахар къунай
машгъур тренер, СССР-дин спортдин мастер, СССР-дин лайих-
лу тренер, Россиядин лайихлу тренер, Дагъустандин физичес-
кий культурадин лайихлу къуллугъчи
Межид Мусенифович МЕГЪАМЕДОВ
рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз, адан хизанриз, багърий-
риз башсагълугъвал гузва.

Дж.Н. Агъмедов

И йикъара чаз еке магърум-
вал хъана: лезги халкъдин халис
ватанперес, тарихдин илимрин
доктор, ДГПУ-дин гуьрметлу
профессор, РД-дин илимдин ла-
йихлу деятель, "Алай аямдин
"Ахты-наме" ктабдин ва 200 да-
лай артух илимдин къвалахрин,
20 монографиядин ва хейлин ма-
къалайрин автор Джонрид На-
зирович Агъмедов гъамишалугъ
яз чавай къакъатна. Дж.Агъме-
дов 1932-йисуз Ахцегърин хуьре
лайихлу муаллим, прозаик Назир
Агъабеговичан хизанда дидедиз
хъана. Ада тафаватлудаказ Ах-
цегърин юкъван школа, Москва-
дин госуниверситет куьтягъна,
"Дагъустандин журналистикадин
тарих" темадай кандидатвиллин
диссертация хвена. Гуьгъуьнлай
КПСС-дин обкомдин илимдин ва
келдай заведенирин отделдин
заведующийвиле, "Дагъустан-
дин правда", "Дагъустандин ком-
сомолец" газетрин редакцияра,
лекторвиллин дестедин руководи-
телвиле къвалахна.

ДГПУ-да къвалахзавай йиса-
ра профессор Джонрид Агъме-
дова культурологиядин кафед-
ра яратмишна. Ада дуьньядин
ва чи уьлкведин культурадин та-
рихдай лекциярин курсунин пуд
том, "Дагъустандин культуроло-

гиядин ва религиозведенидин
месэлаяр" къил алаз муаллим-
рин илимдин макъалайрин къва-
тIал, программаяр, методикадин
материалар чапна.

Адан илимдин къвалахриз
виниз тир къимет ганва. Мил-
летрин алакьайрин рекъай пеше-
кар тир кесерлу алим инанмиш
тирвал, чи уьлкведиз вири па-
тарихъай ахтармишнавай мил-
ли политика ва къуватлу эконо-
номика герекя.

Джонрид Агъмедова вири
уьмуьр республикадин тарихдиз
ва журналистикадиз бахшна.
Адаз вичин хайи чил - Ахцегъ
район гзаф кландай. Джонрид
Назировича адан тарих ахтар-
мишзавай ва машгъурзавай.
Дж.Агъмедова Дагъустандин
журналистикадик кутур пай че-
хиди я. Адаз гафунин тамам ма-
нада Дагъустандин прессадин
биограф лугъуз жеда. Ам неин-
ки кесерлу алим, гъакI вичин
вахтунин яржарикай сад тир.

Чна звезд ийиз тежедай магъ-
румвилехъ галаз алакьалу яз,
Джонрид Назировичан багърий-
риз ва мукъва-къилийриз, дерин-
дай хажалат чIугуналди, баш-
сагълугъвал гузва. Джонрид На-
зировичан экуь къамат чи рикера
гъамишалугъ яз амуькъда.

"Ахцегъ район" МР-дин къил **О.М. АБДУЛКЕРИМОВ**
Райондин собранидин председател **А-К.Н. ПАЛЧАЕВ**
"Цийи дуьнья" газетдин къилин редактор **Д.Ш. ШЕРИФАЛИЕВ**

Н.Н. Буржалиев

29-майдиз Гуькуматдин
СтIал Сулейманан тIварунихъ
галай Лезги театрдин коллектив-
див чIулав хабар агакъна. Гзаф
хъсан къилихрин инсан, вафа-
лу дуст, кар алакьдай къуллугъ-
чи, зубра тешкилатчи, театрдин
директордин заместитель хъайи
Буржалиев Нариман Нурдинов-
вич залум ажалди чи арадай
вахтсуздаказ акъудна.

Нариман Нурдинович Бур-
жалиев 1957-йисан 25-сентябр-
диз Мегъарамдхуьре дидедиз
хъана. 1975- йисуз мектеб хъсан
къиметар аваз акъалтарна, ам
Дагъустандин хуьруьн майи-
шатдин институтдик экечIна. Вуз
акъалтIарай 1980-йисуз ада Ма-
хачкъала шегъердин "Транс-
сельхозтехника" идарада инже-
нервиле къвалахна. 1981-1983-
йисара Советрин Армиядин жер-
гейра къуллугъна.

1983-1984-йисара адакай
Дагъустандин хуьруьн майи-
шатдин институтдин ЭМТП-дин
кафедрадин ассистент хъана.
Гуьгъуьнлай Дербент шегъердиз
хтана, 1984-1992-йисара "Ра-
диоэлемент" заводдин цехдин
начальниквиле къвалахна. 1992-
2016-йисара ам алишверишдин
вичин хуси карханадин иеси
хъана. Тапшурмишай гъар са кар
дуьзвилелди къилиз акъуддай
кас тир Нариман Нурдинович
2016-йисан январдин вацра Ме-
гъарамдхуьруьн райондин

Оружбайрин хуьре тешкилнавай
"Эко Продукт" цехдин началь-
никвиле тайинарна.

Гзаф шад, къуьлрал ва ма-
нийрал рикI алай жегил итим
культуради вичел желбна. 2016-
йисан сентябрдидлай ада Лезги
театрда директордин заместителвиле
къвалахна. Са куьруь
вахтунда ада театрдин кар ва
тIвар Дагъустанда, гъакI чи чIехи
уьлкведин гзаф маса шегъерра-
ни раижна. Нариман Нурдинович
Лезги театрдин лувар тир. Адан
къамат чи коллективдин рикле-
лай гъич садрани алатдач.

Чна Нариман Нурдиновичан
хизандиз, мукъва-къилийриз ва
вири багърийриз дериндай хажалат
чIугуналди, башсагълугъвал
гузва.

ЛЕЗГИ ТЕАТРИН КОЛЛЕКТИВ

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди машгъур тренер,
РД-дин физический культурадин лайихлу къуллугъчи
Межид Мусенифович МЕГЪАМЕДОВ
рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз, адан хизанриз, багърий-
риз, Филерин хуьруьн жематдиз башсагълугъвал гузва.